

Отелло (переклад О. Грязнова)

Вільям Шекспір

В. Шекспір

ОТЕЛЛО

Переклад Олександра Грязнова

ДІЙОВІ ОСОБИ

Д о ж В е н е ц і ї.

Б р а б а н ц і о, сенатор.

І н ш і с е н а т о р и.

Г р а ц і а н о, брат Брабанціо.

Л о д о в і к о, родич Брабанціо.

О т е л л о, шляхетний мавр, генерал венеціанської служби.

К а с с і о, його лейтенант.

Я г о, його поручик.

Р о д р і г о, венеціанський дворянин.

М о н т а н о, попередник Отелло, намісник на Кіпрі.

Б л а з е н ь, слуга Отелло.

Д е з д е м о н а, дочка Брабанціо, дружина Отелло.

Е м і л і я, дружина Яго.

Б і а н к а, коханка Кассіо.

Моряки, гінці, оповісники, військові, дворяни, городяни, музики і слуги.

Перша дія відбувається у Венеції,

решта – на Кіпрі.

ДІЯ ПЕРША

Сцена перша

Вулиця у Венеції.

Входять Р о д р і г о і Я г о.

Р о д р і г о

Хоч що кажи, я не повірю, Яго.

Моїм ти гаманцем користувався,
Немов своїм, а правду приховав.

Я г о

Та, хай вам біс, ви ж не дасте сказати!
Мені таке не снилось і вві сні!

Р о д р і г о

Брехав, що ти ненавидиш його.

Я г о

Як це не так, то зневажайте друга.
Мене на лейтенанство висували
Впливові три вельможі. Присягаюсь,
Як той, хто знає сам собі ціну, —
Я вартий, щоб зайняти цю посаду.
Та він, самозакоханий і гордий,
Він рішень попередніх не міняє,
Хоч не дає і відповідь пряму.
Вони йому одне, а він їм інше
В промові, повній термінів військових.
Не вислухав, надумався повчати,
Відмовою скінчивши врешті-решт.
"На жаль, панове, — він їм відповів, —
Я вже обрав для себе офіцера".
А хто він? Математик-грамотій,
Якийсь Мікеле Кассіо. Красунчик
З Флоренції. Гульвіса, бабський хвіст,
Що не водив ніколи військ в атаку.
Він в тактиці військовій розуміє
Не більше ткалі. Він з книжок премудрість
Так само, як сенатори, здобув.
Без практики вона - лиш теревені,
Та обрано його. З Отелло разом
Я рятував Родос і Кіпр, скоряв
Країни християнські і поганські,
Та обрано його. Він - лейтенант,
А я лиш за поручика у мавра.

Р о д р і г о

Йому б я був охочіше за ката.

Я г о

Нічого тут не зробиш. Клята служба!
Улюбленців по службі просувають,
А треба висувати, як колись,
За старшинством: іде за першим другий.
Чому ж любити мавра мав би я?

Р о д р і г о

Тоді б я кинув службу.

Я г о

Заспокойтесь.
Я сам собі на службі цій служу.
Не кожен з нас народжується паном,
Не кожен добросовісно і служить.
Звичайно, є ще віддані холопи,
Яким прийшлись до серця кабала,
Осяча безвідмовність і старанність,
Життя голодне й старість без притулку.
Таких би батогами! Більше інших.
Вони, немов би дбаючи про пана,
Насправді дбають про свою наживу.
І дурнями таких я не назву.
Я й сам такий і дуже цим пишаюсь,
Бо я не мавр, а – Яго, і для себе
Стараюся, хоч маврові служу.
І хай мені за свідка буде небо,
Що зовсім не обов'язок святий
І не любов мені велить служити,
А змушує корислива мета.
Я не відкрию справжнього обличчя;
Скоріше я дозволю хижим птахам
Склювати, наче падло, власну душу.
Ні, я не той, яким здаюсь усім.

Р о д р і г о

А товстогубий все ж таки щасливець!
Втекла із ним...

Я г о

Потрібно розбудити

Її старого батька, знявши галас,
Підняти з ліжка всю її рідню!
Як мухи, докучайте африканцю.
Хай в радості він стерпить стільки мук,
Що буде щастю власному не радий.

Р о д р і г о
Ось батьківський будинок. Закричу.

Я г о
Кричіть щосили. Не шкодуйте глотки.
Горляйте, мов пожежа почалась.

Р о д р і г о
Брабанціо! Брабанціо, прокиньтесь!

Я г о
Брабанціо, прокиньтесь! Пробі! Гвалт!
Грабіж! Де ваші гроші? Де дочка?
Огляньте дім! Перевіряйте скрині!
Нагорі у вікні з'являється Б р а б а н ц і о.

Б р а б а н ц і о
Що сталося? Яка причина криків?

Р о д р і г о
Чи всі удома?

Я г о
Чи заперті двері?

Б р а б а н ц і о
Навіщо ці питання?

Я г о
Хай вам біс!
Опам'ятайтесь! Вас пограбували.
Скоріше одягайтесь! Бо, можливо,
Якраз тепер баран, старий і чорний,
Овечку вашу білу покриває.
На сполох бийте! Жителів міських

Будіть від сну. Інакше вас чорти
Невдовзі зроблять дідом чорномазих.
Кажу вам, поспішайте!

Б р а б а н ц і о
Ви здуріли?

Р о д р і г о
Синьйоре, чи впізнали голос мій?

Б р а б а н ц і о
Ти хто такий?

Р о д р і г о
Родріго я.

Б р а б а н ц і о
Тим гірше.
Тебе добром просили: не ходи!
Сказали прямо, коротко і ясно,
Що не тобі призначена дочка.
А ти напився чорт зна де і здумав
Зухвало мій порушувати сон
Розгнуздованими криками!

Р о д р і г о
Синьйоре!

Б р а б а н ц і о
Чекай, я маю владу і права:
Я відучу тебе бешкетувати!

Р о д р і г о
Послухайте...

Б р а б а н ц і о
Навіщо ти кричав?
Який грабіж? Венеція – не хутір,
Кругом сторожа.

Р о д р і г о

Я вас розбудив
Із намірами чесними, синьйоре.

Я г о. Добродіє, побійтесь бога заради диявола! Ми вам робимо послугу, а ви думаєте, що ми шахраї. Отже, вам хочеться, щоб ваша дочка плуталась з берберійським жеребцем, щоб ваші онуки іржали і у вас в роду були рисаки? Б р а б а н ц і о. Хто ти, лихомовний зухвалець?

Я г о. Я прийшов сказати вам, добродіє, що ваша дочка і мавр складають раз звіра з двома спинами.

Б р а б а н ц і о
Який негідник ти!

Я г о
А ви – сенатор.

Б р а б а н ц і о
Родріго, ти за все відповіси,
Бо я цього бешкетника не знаю!

Р о д р і г о
Гаразд, якщо я винен – відповім.
Але скажіть, чи надали ви згоду,
Щоб уночі із найманим гребцем
Відправилась дочка прекрасна ваша,
Без охорони жодної, одна,
До мавра у обійми сластолюбні?
Якщо на це ви згодились, то я
Пробачити покірно вас благаю
За безпідставну кривду; та якщо
Про це не знали ви, погрози ваші –
І недоречні, і несправедливі.
Чи смів би я над вами жартувати?
Дізнайтесь, що дочка себе веде
Не так, як личить дівчині, свавільно
Своє багатство, і красу, і честь
З'єднавши із безрідним чужоземцем.
Самі погляньте, чи дочка удома?
Якщо збрехав я, можете судити
Тоді мене за наклеп і обман.

Б р а б а н ц і о

Вогню! Скоріш вогню! Подайте свічку.
Гей, слуги! Як це дивно схоже з тим,
Що бачив я сьогодні уві сні!
Я починаю думати – це правда.
Вогню! Вогню!
(Іде геть.)

Я г о
І я також піду.
Мені не можна свідчить проти мавра,
Бо я – його поручик. А йому
Нічну пригоду вибачать, звичайно,
Лиш зроблять зауваження, і все.
Сенат його прогнати не посміє
Тепер, коли на Кіпрі неспокійно;
А рівного йому не відшукати,
Хто міг би стать у війська на чолі.
Хоч я його ненавиджу смертельно –
У чому жодних сумнівів не майте, –
А мушу підіймати перед мавром,
Як знак любові, дружнє знамено.
Та це – лише личина. Як шукати
Вони його почнуть, то ви направте
Усю погоню в напрямку "Стрільця".
Я буду там із ними. Прощайте.
(Іде геть.)

З будинку виходять Б р а б а н ц і о і слуги
зі смолоскипами.

Б р а б а н ц і о
Її нема! Нещастя безсумнівне.
Нічого не лишилось у житті. –
Та де, Родріго, бачив ти дочку?
У мавра, кажеш? – Доню бідолашна!
Хто після цього схоче бути батьком! –
Ти бачив сам її? – Який обман! –
Казала щось вона? – Побільше світла!
І слуг усіх, і родичів зовіть! –
Як думаєш, вони вже повінчались?
Р о д р і г о

Здається, так.

Б р а б а н ц і о

О господи! Та як

Вона із дому вийти примудрилась?

Не можна дочкам вірити, батьки,

Які б вони цнотливі не здавались!

Доводиться повірити у чари,

Якими спокушають найчистіших.

Родріго, чи доводилось тобі

Про щось подібне чути?

Р о д р і г о

Так, синьйоре.

Б р а б а н ц і о

Пошліть за братом. – Жаль, що я її

За тебе не віддав. – Куди побігли?!

Частина йде в той бік, частина – в інший. –

Ти знаєш, де шукать її і мавра?

Р о д р і г о

Надіюсь, що знайду їх. Тільки нам

Сторожу не завадило б узяти.

Б р а б а н ц і о

Веди мене. Я маю всі права

Знімати при потребі караули.

Ми за собою поведемо їх.

Я послуги твоєї не забуду.

Ідуть геть.

Сцена друга

Венеція. Інша вулиця.

Входять О т е л л о, Я г о і слуги зі
смолоскипами.

Я г о

Хоч на війні я убивав людей,

Безсовісним вважаю я убивство

У мирному житті. Та важко жити
З таким переконанням, бо не раз
Під ребра ніж хотів йому встромити.

О т е л л о

І добре, що не вдарив.

Я г о

Він такими

Вас обзивав словами, так паплюжив,
Що ледве зміг я стримати себе.
Скажіть, ви одружились не на жарт?
На жаль, сенатор-батько тут впливовий.
Його гнівливий голос в справі цій
Звучатиме сильніш, ніж голос дожа.
Старий вас затаскає по судах
І розведе за будь-яку ціну.

О т е л л о

Хай спробує. Його мовчать примусить
Усе, чим послужив я Синьйорії.
А буде хизуватись родоводом,
Відкрити доведеться і мені,
Що царська кров в моїх вирує жилах.
З ним буду говорить як рівний з рівним:
Не соромно мені за долю й рід.
Якби не покохав я Дездемони,
За всі скарби морські я не віддав би
Бездомного і вільного життя. –
Хто там іде з вогнями? Подивись.

Я г о

Напевне, батько разом із ріднею.
Зайдіть у дім.

О т е л л о

Ні, хай мене тут знайдуть:
Ім'я, заслуги, совість і звання
Мій вчинок виправдовують. Вони це?

Я г о

Клянусь дволиким Янусом, що ні!

Входять К а с с і о і декілька військових
зі смолоскипами.

О т е л л о

Це слуги дожа. З ними лейтенант.
Вітаю, друзі, вас! Які новини?

К а с с і о

Привіт вам, генерале! Я приніс
Наказ для вас: з'явитися негайно
В палац до дожа.

О т е л л о

Що у світі сталося?

К а с с і о

Здається, щось із Кіпром негаразд.
Якісь непередбачені події.
Із флота шлють послання без кінця.
Розбуджені сенатори зібрались
У дожа на нараду. Тільки вас
Його гінці не відшукали вдома.
Тоді послали в місто патрулі,
Щоб вас добути хоч із дна морського.

О т е л л о

Радію я, що ви мене знайшли.
Я в дім зайду сказати кілька слів
І підемо.
(Іде геть.)

К а с с і о

(до Яго)
Скажіть, чому він тут?

Я г о

Він захопив галеру уночі
І тут недавно узаконив приз.

К а с с і о

Не розумію вас.

Я г о

Він одружився.

К а с с і о

Із ким?

Я г о

Не відгадаєте.

Повертається Отелло.

Ну, що?

Готові, генерале?

О т е л л о

Так, ходімо.

К а с с і о

Іще один загін іде за вами.

Ви бачите?

Я г о

Брабанцію, напевне.

Прошу вас, стережіться. Бо у нього

Недобре щось на думці.

Входять Б р а б а н ц і о, Р о д р і г о, сторожа
зі зброєю і смолоскипами.

О т е л л о

Зупиніться!

Р о д р і г о

Ось мавр.

Б р а б а н ц і о

Хапайте злодія скоріш!

З обох сторін вихоплюють мечі.

Я г о

До ваших послуг. Знову ви, Родріго?

О т е л л о

Мечі у піхви! Їм роса зашкодить.

Ваш вік пошани більше викликає,

Синьйоре мій, ніж ваш іржавий меч.

Б р а б а н ц і о

Злочинце підлий, де дочка моя?
Її ти, певне, чарами обплутав!
Тут магія, і я це доведу.
Судіть самі: як трапитись могло,
Щоб дівчина, розумна і красива,
Що чути не бажала про заміжжя,
Відмовивши найкращим женихам,
Покинула свій дім, сім'ю, достаток
І кинулась, не боячися глуму,
На груди до страховиська, що може
Вселити тільки жах, а не любов?
Чи це природно? Хай розсудять люди,
Чи без чаклунства все це відбулось?
Ти потайки приспав її свідомість
І приворотним зіллям обпоїв!
Закон велить тебе під варту взяти
Як чорнокнижника і чаклуна,
Що в хід пустив мистецтво незаконне. –
Схопіть його, а здумає пручатись,
Хай ремствує на себе!

О т е л л о

Руки геть!
І ви, і ви. До крові дійде справа, —
Я без підказки виконаю роль.
Куди ж іти повинен я?

Б р а б а н ц і о

В тюрму,
Аж поки суд законний не покличе,
Щоб вислухати пояснення твої.

О т е л л о

Якщо б я справді підкорився вам,
Що скаже дож? Ось декілька гінців.
Вони прийшли по мене із палацу,
Куди мене зовуть державні справи.

О ф і ц е р

Сенаторе, це правда; дож зібрав
Нараду надзвичайну, де, я певен,
На вас чекають також, ваша милість.

Б р а б а н ц і о

Нарада у палаці? Дуже вчасно.
Туди його й ведіть. Мою біду
Сенатори і дож сприйняти мусять
Як власну, що стосується усіх.
Раби над нами будуть панувати,
Якщо їм вчасно відсічі не дати.

Ідуть геть.

Сцена третя

Там же. Зала ради.
Д о ж і с е н а т о р и за столом.
Навкруг військові, чиновники і слуги.

Д о ж

Звістки сумнівні: в них немає згоди,
Їм вірити не можна.

П е р ш и й с е н а т о р

У листі,
Що маю я, їх флот – сто сім галер.

Д о ж

Мені доповідали: їх сто сорок.

Д р у г и й с е н а т о р

А я одержав звістку: їх аж двісті,
Бо підрахунки зроблено приблизно.
Але на чому сходяться усі –
Це, що турецький флот пливе до Кіпру.

Д о ж

Я думаю, розбіжності в числі
Підставами для сумнівів не служать.

В основі – правда, і вона гірка.

М а т р о с

(за сценою)

Гей, пропустіть!

П е р ш и й с л у ж н и к

Це знов гонець із флоту.

Входить м а т р о с.

Д о ж

Доповідай, які приніс звістки.

М а т р о с

Від Анджело донесення сенату:

Турецький флот прямує на Родос.

Д о ж

Оце так зміна!

П е р ш и й с е н а т о р

Буť того не може!

Тактична хитрість, щоб заплутать нас.

Для турків Кіпр важливіший Родоса,

І ним заволодіти значно легше.

Родос – фортеця, майже неприступна,

А Кіпр не має засобів таких,

Щоб захищатись. Турки не наївні,

Щоб вигоди не бачити свої

І без потреби лізти на рожен.

Д о ж

Ні, справа тут, звичайно, не в Родосі.

П е р ш и й с л у ж н и к

Іще один гонець.

Входить г о н е ц ь.

Г і н е ц ь

Шановна радо!

Прийшовши на галерах до Родосу,
З'єднались турки там із іншим флотом.

П е р ш и й с е н а т о р
Я так і думав! – Скільки кораблів?

Г о н е ц ь
До тридцяти. Тепер вони відкрито
Пливуть на схід, прямуючи до Кіпру.
Синьйор Монтано, вірний ваш слуга,
Поштиво сповіщаючи новини,
Просив не сумніватися у них.

Д о ж
Я ж вам казав! Мета у турків – Кіпр.
Чи Марк Лукезе в місті?

Д р у г и й с е н а т о р
Ні, немає.
Поїхав до Флоренції.

Д о ж
Листом
Його просіть негайно повернутись.

П е р ш и й с е н а т о р
А ось Брабанціо й хоробрий мавр.

Входять Б р а б а н ц і о, О т е л л о, Я г о,
Р о д р і г о і супровід.

Д о ж
Відважний наш Отелло! Ми повинні
Негайно вас послати проти турків. –
Брабанціо, я не помітив вас.
Нам так потрібна ваша допомога!

Б р а б а н ц і о
А я просив би вашої, мій доже.
Не ображайтесь; кажучи по правді,
Мене сюди не служба привела,

Піднявши серед ночі із постелі.
Мене хвилює зараз не війна.
Мої думки турбота особиста,
Немов стрімкий потік, заповонила,
Не залишивши місця ні для чого.

Д о ж
Що трапилось?

Б р а б а н ц і о
Дочка, дочка моя!..

Д о ж і с е н а т о р и
Померла?

Б р а б а н ц і о
Ні, загублена навіки!
Її украли в мене, урекли
Закляттям, наговорами, дурманом.
Не може так природа обманутись –
Не стала би дурною і сліпою
Моя дочка без чаклувань і чар!

Д о ж
Хто б він не був, той злодій, що позбавив
Вас батьківського щастя, а дочку –
Тверезої розсудливості, прошу
Самі знайдіть у книзі правосуддя
Для нього вирок, що влаштує вас.
Йому я суперечити не буду,
Хоча б це був, приміром, рідний син.

Б р а б а н ц і о
Я щиро вдячний вам. Ось винуватець:
Той самий мавр, що з вашого наказу
Прийшов сюди.

Д о ж і с е н а т о р и
Це прикро і невчасно!
Д о ж
(до Отелло)

Що можете на свій сказати захист?

Б р а б а н ц і о

Нічого він не скаже. Все це – правда!

О т е л л о

Учасники високого зібрання,
Володарі мої! Що я скажу?
Це правда, що дочка його зі мною,
І те, що одружився з нею – правда.
Оце, напевне, всі мої гріхи,
Бо інших за собою я не знаю.
Не вмію я красиво говорити,
Тож вибачте прості мої слова.
Почавши службу хлопчиком безпечним,
Я весь свій вік мандрую і воюю
І, крім розмов про мандри і бої,
Підтримувати бесіду не вмію.
Я розкажу вам просто, без прикрас,
Яким закляттям, чарами якими
Його дочку я звабив, в чому я
Був щойно звинувачений сердито.

Б р а б а н ц і о

Та як не звинуватити? Була
Покірна, тиха, лагідна. Боялась
Зробити крок. І на тобі – втекла.
Усе забула – сором і природу.
Раптово закохалася у те,
На що боялась глянути спочатку!
Чи можна в це повірити, скажіть?
Без чаклування тут не обійшлося.
Готовий присягнути: він її
Споїв якимось зіллям приворотним.

Д о ж

Не треба присягатися. Боюсь,
Що твердження про чари безпідставні.
Для звинувачень даних я не бачу.

П е р ш и й с е н а т о р

Скажіть, Отелло, чи були тут чари,
Що юній діві душу отруїли,
Чи це кохання щире, безоглядне,
Що зародилось в бесіді сердечній
Душі з душею?

О т е л л о

До "Стрільця" пошліть.
Нехай при батьку все сама розкаже.
Якщо збрехав я, можете судити.
Мене позбавте чина і посади,
А знайдете потрібним – і життя.

Д о ж

Пошліть за Дездемоною гінців.

О т е л л о

(до Яго)

Поручик, покажіть гінцям дорогу.

Я г о і кілька слуг ідуть геть.

Тим часом я, неначе перед богом,
Відверто сповідаюсь перед вами,
Як я здобув її любов і як
Вона – мою.

Д о ж

Отелло, говоріть.

О т е л л о

Бував я часто в домі їх. Мене
Любив її вельмишановний батько.
Розказував не раз я рік за роком
Події особистого життя.
Описував підступні примхи долі,
Бої, облоги, штурми і пригоди,
Які мені побачити прийшлося.
Пригадував свою життєву путь
З дитинства до останньої хвилини.
Описував труди і небезпеки,
Яких зазнав на суші і на морі.
Як я не раз від смерті врятувався,

Хоч був із нею поруч. Як потрапив
В полон, а потім – в рабство. Як утік.
Розказував подробиці мандрівок
В пустелях непривітних і безкрайніх,
В печерах і ущелинах гірських.
Про канібалів, тобто людодів,
Розказував не раз. Про племена,
Що мають плечі вищі голови.
Любила все це слухать Дездемона
І, змушена піти у хатніх справах,
Скоріше їх зробити поспішала,
Щоб швидше повернутись і продовжить
Із жадібністю слухати мене.
Я радий був цікавості такої.
І якось Дездемона попросила,
Щоб я переказав усе спочатку,
Що чула лиш уривками вона.
Я згодився, почав, і часто сльози
Я викликав у неї мимоволі
Переказом своїх юнацьких літ.
Коли закінчив я, у нагороду
Мені дістався цілий світ зітхань.
Клялась, що це так дивно, дуже дивно,
Що жалісно, що жалісно й чудово,
Хотіла би не чути, та хотіла б
Таке життя прожити і сама.
І натякнула: хто її полюбить,
Нехай таке ж про себе розповість,
І тим її він скорить. Я відкрився
У відповідь на ці її слова.
Вона мене за муки полюбила,
А я її – за співчуття до них.
Оце й усе чаклунство. Дездемона
Іде сюди. Розпитуйте самі.

Входять Дездемона, Яго і служники.

Дож
Я думаю, що розповідь така,
Напевне, і мою дочку скорила б.
Із втратою, Брабанцію, змириться,

Бо не пробити лобом цю стіну.

Б р а б а н ц і о

А все ж її послухаймо спочатку.
Якщо побачу їхню одностайність,
То з мавра звинувачення зніму. –
Добродійко, а підійди-но ближче!
Скажи, кому із нашого зібрання
Коритись ти повинна перш за все?

Д е з д е м о н а

Подвійний тут обов'язок. Ви, батьку,
Дали мені життя і виховання,
А виховання твердить неспростовно:
Коритись вам – обов'язок дочки.
Та ось мій чоловік. Як перевагу
Вам віддала колись покійна мати,
Покинувши свого старого батька,
Так я віднині слухатись повинна
Того, хто чоловіком став мені.

Б р а б а н ц і о

Ну, бог з тобою. – Скінчимо на цьому.
Пора вернутись до державних справ. –
Я краще би у дім прийняв сирітку,
Ніж породив і виховав дочку!
Бажаю щастя, мавре. Віддаю
Із болем те, що відібрав би радо,
Коли б ти ним уже не володів.
Тобі ж, мій скарбе втрачений, скажу:
Я радий, що одна дочка у мене.
Якби було їх більше, після втечі
Я б інших у кайдани закував!
Ні слова більше.

Д о ж

Я собі дозволю
Додати кілька слів, щоб молодим
Допомогти вернути вашу приязнь.
Коли ніяких засобів немає
Порятувати те, що вже минає,

Хай вас не мучить невідступний жаль:
З кінцем надій кінчається й печаль.
Старі нещастя забуваймо ми,
Бо лиш нові накличемо слізьми.
Коли несила долі опиратись,
Терпіння вчить над втратами сміятись.
Тож сам себе грабує чоловік,
Якщо живе в скорботі цілий вік.

Б р а б а н ц і о

Як є в порадах мудрості зерно,
Віддаймо Кіпр, якщо нам все одно!
Навчати незворушності годиться
Тому, хто вже втрачати не боїться.
Та де душевний спокій віднайти
Тому, хто щастя хоче зберегти?
Двозначні і сумнівні всі поради.
Розмови не приносять нам розради.
Слова – лише слова. Сказати мушу,
Що все ж не вуха нам лікують душу.
Тому я край розмовам би поклав:
Вернімось краще до державних справ.

Д о ж.

Добре. Отже, великий турецький флот пливе до Кіпру. – Отелло, вам краще за всіх відома будова фортеці. І хоч островом править гідна людина, але під час війни на такому посту потрібен уславлений воєначальник. Усі віддали голос за вас. Вам доведеться затьмарити своє молоде щастя обтяжливою поїздкою.

О т е л л о

Сенатори! Моя всевладна звичка
Незручності похідної ночівлі
На постіль перетворить пухову.
Я не боюсь нестатків і охоче
Відправляюсь проти турків, та прошу
Житло надати зручне для дружини,
Утримання призначити і штат,
Що личили б походженню її.

Д о ж

Нехай у батька поки що живе.

Б р а б а н ц і о
Я проти цього.

О т е л л о
Я також.

Д е з д е м о н а
І я.
Я батькові нагадувати буду
Про те, що відбулося. Інший вихід
Я вам запропоную.

Д о ж
Говоріть.
Д е з д е м о н а
Я полюбила мавра, щоб усюди
З ним бути нерозлучно. Вихор долі
Про це вже просурмив на цілий світ.
Я віддаю себе його відвазі,
Покликанню і славі, бо для мене
Краса Отелло – в подвигах його.
Своє життя й любов я присвятила
Його військовій долі. Неможливо,
Щоб я лишилась мошкою в тилу
Під час його військового походу.
Я хочу з ним ділити небезпеки.
Дозвольте супроводжувать його!

О т е л л о
Надіюся, сенатори, на згоду.
Я намірів корисливих не маю.
Не потураю я своїм бажанням,
Які тримати вмію я в узді.
Та мова йде про неї. Їй назустріч
Зробіть свій крок. Не думайте, що я
Недбаліше поставлюся до служби
Через її присутність. Ні! Якщо
Крилатий Купідон мене засліпить,
Позбавивши і розуму, і волі,
І я свої обов'язки просплю,
Хай зроблять недбайливі господині

Для печі горщик із мого шолома,
На цілий світ знеславивши мене!

Д о ж
Вирішуйте, Отелло, поміж себе –
Лишатись їй чи їхати. Події
Нас підганяють.

П е р ш и й с е н а т о р
Треба відпливати
Цієї ночі.
О т е л л о
Дуже радий.

Д о ж
Вранці
Зберемо знову раду о дев'ятій.
Залиште нам, Отелло, офіцера,
Що привезе перелік повноважень
І наш наказ на Кіпр за вами вслід.

О т е л л о
Ось мій поручик, доже. Він – людина
Надійна, найчесніша. І йому
Я доручаю привезти дружину
З усім, що ваша милість побажає
Послати вслід мені.

Д о ж
Хай буде так!
Добраніч всім!
(до Брабанціо)
Сенаторе достойний!
У доблесті краси нам не віднять:
Не чорний – світлий ваш відважний зять.

П е р ш и й с е н а т о р
Отелло, бережіть же Дездемону!

Б р а б а н ц і о
Дивися, мавре, доки грім не гряне:

Втекла від батька, і тебе обмане!

Дож, сенатори і слуги ідуть геть.

О т е л л о

Я вірю їй так само, як собі.

Але до справ. – Твоєму піклуванню

Я доручаю, Яго, Дездемону.

Звели своїй дружині їй служити.

І привези, як з'явиться нагода. –

Ходімо, Дездемоно! Лиш година

У мене і для справ, і для кохання.

Не будемо втрачати марно час.

Отелло і Дездемона ідуть геть.

Р о д р і г о. Яго!

Я г о. Що скажеш, благородна душе?

Р о д р і г о. Як думаєш, що я зараз зроблю?

Я г о. Підеш і ляжеш спати.

Р о д р і г о. Негайно втоплюся.

Я г о. Спробуй тільки це зробити, і я більше з тобою не знаюся.

Р о д р і г о. Нащо жити, коли життя набридло? Як не шукати смерті, своєї визволительки?

Я г о. Ну і дурень же ти! Я двадцять вісім років живу на світі, і відколи навчився відрізняти вигоду від шкоди, не бачив людей, які вміли би подбати про себе. Перш ніж я скажу, що втоплюся через якусь шльондру, я поміняюсь людською гідністю з павіаном.

Р о д р і г о. Що ж мені робити? Мені й самому соромно, що я так закохався, але я нездатний перебороти це.

Я г о. Не здатний! Чи ба! Від нас залежить, які ми є. Кожен із нас – то сад, а наша воля – садівник. Що в ньому буде рости, залежить від нас. Якби не було розуму, нас бог зна куди завела б наша хтивість. На те і розум, щоб охолоджувати наше шаленство. Твоє кохання – лише рослина, яку можна вирощувати, а можна й виполоти.

Р о д р і г о. Не може бути!

Я г о. Може. Кохання – то потурання плоті з мовчазної згоди душі. Будь чоловіком! Топитися! Топи краще кішок та цуценят! Я поклявся допомогти тобі, і ніколи не міг би прислужитися краще, ніж зараз. Набий тугіше гаманець і вирушай з нами. Зміни зовнішність фальшивою бородою. Не може бути, щоб Дездемона довго любила мавра. Набий тугіше гаманець. Не може бути, щоб мавр довго її кохав. Бурхливий початок матиме бурхливий кінець. Набий тугіше гаманець. Ці маври мінливі. Те, що йому

здається солодшим за мед, скоро стане йому хріном. Вона молода і зміниться теж. Коли вона буде сита ним по горло, вона опам'ятається. Їй захочеться іншого. Набий тугіше гаманець. Якщо вже обов'язково хочеш загубити свою душу, придумай щось розумніше, ніж топитися. Набий тугіше гаманець. З одного боку лукава венеціанка, з другого – неотесаний варвар. І я повірю в міцність їх почуттів! Вона буде твоєю! Набий гаманець монетами. Топитись зайве. Хай краще тебе повісять після того, як ти доб'єшся насолоди, аніж втопитись, нічого не скуштувавши.

Р о д р і г о. Ти не обдуриш, коли я покладусь на тебе?

Я г о. Не турбуйся. Набий гаманець монетами. Я часто казав тобі і повторюю знову: я ненавиджу мавра. У мене з ним свої рахунки, не гірші за твої. Єднаймося, щоб помститись йому. Якщо ти зробиш його рогатим, ти матимеш насолоду, а я забаву. Іди, набий гаманець монетами. Завтрашній день принесе нам більше, ніж нинішній. Прощай.

Р о д р і г о

Де ранком зустрічаємось?

Я г о

У мене.

Р о д р і г о

Прийду раненько.

Я г о

Згода. Ну, Родріго?

Р о д р і г о

Що кажеш?

Я г о

Не надумайся топитись!

Р о д р і г о

Я передумав. Закладу маєток.

(Іде геть.)

Я г о

Мені цей дурень служить гаманцем

І водночас – забавою. Інакше

Не тратив би на нього стільки слів.

Ненавиджу я мавра. Говорили,

Що він мою дружину вдовольняв.

Навряд, щоб так було. Але підозра

Підстави має, отже, так і є.

Мене він цінить високо. Тим краще:

Зручніше буде діяти мені.
Іще б того красунчика турнути
З посади лейтенантської... Та як?
Почну на вухо маврові шептати,
Що Кассіо з дружиною його
Близький занадто. Він і справді здатний
Жінок венеціанських спокушати.
Отелло простодушний і відкритий,
Сприймає все за правду, а такого
За ніс водити просто, як осла.
Щоб він не здогадався – в чому річ,
Нехай мені допоможуть пекло й ніч!
(Іде геть.)

ДІЯ ДРУГА

Сцена перша.

Приморське місто на Кіпрі. Набережна.
Входять М о н т а н о і двоє городян.

М о н т а н о
Чи видно щось в морській далечині?

П е р ш и й г о р о д я н и н
Одні лиш хвилі. Жодного вітрила.
Куди не глянь – порожній горизонт.

М о н т а н о
Такого вітру я не пригадаю.
Якщо вже башти кам'яні двигтіли,
То що тоді творилося у морі!
Яка галера витримати зможе,
Коли на неї пруть такі вали!
Немало суден, певне, потонуло...

Д р у г и й г о р о д я н и н
Та краще б потонув турецький флот!
Ви спробуйте зійти на берег моря:
Він весь у піні, хвилі шаленіють,
І бризки, долітаючи до неба,

Забрьохали Ведмедицю цілком
З Полярною зорею на додачу.
Такого шторму зроду не було.

М о н т а н о

Якщо у бухту не сховались турки,
То флоту їх несолодко тепер.

Входить т р е т і й г о р о д я н и н .

Т р е т і й г о р о д я н и н

Кінець війні! Радіймо, любі друзі!
Турецькі плани луснули. Галери
Розбив на друзки цей шалений шторм.
Причалив корабель венеціанський,
З якого все це бачили.

М о н т а н о

Невже?

Т р е т і й г о р о д я н и н

Я тільки-но з причалу. Корабель
Під назвою "Веронець", і на ньому
Приплив Мікеле Кассіо. Він служить
Знедавна лейтенантом у Отелло,
Який іще в дорозі і якого
Призначено намісником на Кіпр.

М о н т а н о

Ну що ж? Я радий: гідний управитель.

Т р е т і й г о р о д я н и н

Та цей приїжджий, Кассіо, в тривозі.
То дякує він богові за бурю,
Що турків потопила, то благає,
Щоб мавра неушкодженим на берег
Доправив корабель, що в морі зник.

М о н т а н о

Дай боже! У Отелло я служив,
Він – і солдат, і вмілий полководець.

Ходімо в порт назустріч лейтенанту.
Можливо, дочекаємось Отелло,
Коли його надійде корабель.

Т р е т і й г о р о д я н и н
З'явитись може кожної хвилини.

Входить К а с с і о.

К а с с і о
Вам дякую, хоробрі кіпріоти,
За те, що мавра любите! О небо!
Будь захистом йому від злих стихій!
Ми розійшлись із ним у розпал бурі.

М о н т а н о
Надійний корабель його?

К а с с і о
Надійний,
Хорошої роботи і оснастки.
Веде його досвідчений керманич.
Хоч я турбуюсь, все ж таки я певен:
Він допливе.

Г о л о с и з а с ц е н о ю
Там парус, парус, парус!

Входить ч е т в е р т и й г о р о д я н и н.

К а с с і о
Що там за шум?

Ч е т в е р т и й г о р о д я н и н
На берег всі біжать,
І крик стоїть, що завиднівся парус.

К а с с і о
Я думаю – намісник підпливає.

Постріли з гармат.

Д р у г и й г о р о д я н и н
Напевне, він. Бо, судячи з салюту,
До нас підходить дружній корабель.

К а с с і о
Чи не могли б дізнатися точніше?

Д р у г и й г о р о д я н и н
Охоче.
(Іде геть.)

М о н т а н о
Він і досі парубкує,
Чи одружився?

К а с с і о
Щойно з-під вінця.
Побрався із красунею такою,
Що вище всіх похвал; небесний ангел;
Довершеність, яку не передати
Ані умілим пензлем, ні пером.

Повертається другий городянин.
Ну, хто на кораблі?

Д р у г и й г о р о д я н и н
Поручик Яго
І з ним якісь жінки.

К а с с і о
Не може бути!
Невже вони так швидко допливли?
Невже перед красою Дездемони
Шаленство хвиль і вітру вгамувалось,
А камені підводні і мілини
Покірливо дали дорогу їй?

М о н т а н о
Кому?
К а с с і о
Дружині мавра, генеральші,

Начальниці начальства. З нею разом
Поручик Яго. Я чекав на них
Хіба що через тиждень, не раніше.
Але пора з'явитись і Отелло.
Юпітере, напни його вітрила,
Щоб міг скоріше він ступить на Кіпр,
Наповнить військо духом бойовим
І знову обійняти Дездемону!

Входять Дездемона, Емілія, Яго,
Родріго і слуги.
Погляньте, ось і скарб із корабля!
Дозвольте вас навколішках вітати,
Прекрасна пані, з прибуттям на Кіпр!
Хай буде з вами завжди милість неба.

Дездемона
Спасибі, лейтенанте. Що мені
Про чоловіка можете сказати?

Кассіо
В дорозі він, і це – усе, що знаю.
Та він здоровий і невдовзі буде.

Дездемона
Турбуюсь я про нього. Де із ним
Ви розлучились?

Кассіо
В сутичці запеклій
Небес і хвиль. – Та чуєте – кричать.
То корабель, напевне.

Голоси за сценою
Парус, парус!
Постріл з гармати.

Другий городянин
Фортеці салютує корабель.
То безсумнівно – друзі.

К а с с і о

Все ж дізнайтесь.

Другий городянин іде геть.

Вітаю вас, поручику.

(до Емілії)

І вас!

Не ображайтесь, Яго, що заходжу

У вияві галантності далеко.

Сприймайте це за ваду виховання.

(Цілує Емілію.)

Я г о

Радійте, що дістались вам вуста.

Мені ж від язика нема спокою.

Д е з д е м о н а

Емілія не дуже балакуча.

Я г о

Я відчуваю стриманість її,

Коли вночі смертельно хочу спати.

При вас вона не чеше язиком,

Зате думкам багато дозволяє.

Е м і л і я

Не заслужила я таких образ.

Я г о

Хіба не так? На людях ви – картинки,

Дзвіночки – у вітальні, кішки – в кухні.

Небесні херувими з пазурами,

Мегери у терновому вінці.

Д е з д е м о н а

Тіпун вам на язык! Усе – неправда!

Я г о

Ні, правда! Ви з постелі встаєте

Розважитись чи почитати книжку,

А справами займаєтесь у ліжку.

Е м і л і я

Від нього не діждешся похвали.

Я г о

А ти й не жди.

Д е з д е м о н а

Скажіть, а що б мені

У похвалу могли ви написати?

Я г о

І не питайте краще. Я не звик

Хвалити, а прискіплююся тільки.

Д е з д е м о н а

А все ж таки. – Чи послано когось

Дізнатися на пристань?

Я г о

Так, звичайно.

Д е з д е м о н а

(на бік)

Мені так сумно! Марно намагаюсь

Розмовами розважити себе.

(до Яго)

То як же ви похвалите мене?

Я г о

Все думаю, та вигадка моя

Прилипла, як пташиний клей до мозку.

Її ніяк не можу відірвати.

Та ось моїх тяжких пологів плід:

Ведуть краса і розум під вінець;

Краса – товар, а розум – продавець.

Д е з д е м о н а

Оце так похвала! А що тоді

Сказати про розумну, та негарну?

Я г о

Негарна, та розумна і проворна,

Принаду зробить з того, чим потворна.

Д е з д е м о н а

Ще гірше.

Е м і л і я

А якщо дурна – красуня?

Я г о

Дурну красуню в приклад наведи ти,

Щоб не зуміла навіть народити!

Д е з д е м о н а. Все це – старі жарти, щоб смішити дурнів у шинках. Можу собі уявити, яку похвалу ви знайдете для дурної і негарної!

Я г о

Дурна й негарна в пристрасті пориву

Не гірша за розумну і красиву.

Д е з д е м о н а. Темне невігластво! Найгіршу ти хвалиш найбільше. Як же ти похвалиш жінку, що дійсно гідна похвали, таку, чиї якості визнала б навіть ворожість?

Я г о

Якщо прекрасна жінка безумовно

І не горласта, хоч і красномовна,

До того ж має гроші немаленькі,

Не витрачає їх на витребеньки,

Не втратить глузду в радості і в горі,

Бо почуття тримає у покорі,

З гарячим, та цілком тверезим серцем,

Лососся щоб не сплутать з оселедцем,

Розумна, щира, лагідна, привітна,

Воістину така красуня гідна,

Якщо на світі є подібне диво...

Д е з д е м о н а

Чого саме?

Я г о

Плодити дурнів і варити пиво.

Д е з д е м о н а. О, як бездарно і нерозумно! Не слухай його, Еміліє, хоч він і твій чоловік. Скажіть, Кассіо, що з нього візьмеш, крім лихослів'я і нахабства?

К а с с і о. Він говорить різко, бо солдат, а не проповідник.

Я г о(на бік). Він бере її за руку; так, шепочіться, будь ласка! В це тоненьке павутиння я спіймаю таку велику муху, як Кассіо. Ах ти ж, боже мій, які ми виховані! Посміхайся їй,

посміхайся. Він цілує кінчики своїх пальців від задоволення. Цілуй, цілуй. Як-то ти обличешся, коли втратиш своє лейтенанство! Знову прикладаєш пальці до вуст? Хай би вони стали для тебе клістирними наконечниками!

Звук труби за сценою.

(голосно)

Це мавр, я впізнаю його сигнал.

К а с с і о

Так, дійсно він.

Д е з д е м о н а

Ходімо всі назустріч.

К а с с і о

Та ось він сам.

Входить О т е л л о і почет.

О т е л л о

Кохана!

Д е з д е м о н а

Мій Отелло!

О т е л л о

Не можу я очам своїм повірить.

Ти тут? Як обігнала ти мене?

Коли б завжди за штормом штиль такий,

Хто б не бажав зустріти натиск бурі?

Якби я вмер у цю чудову мить!

Щасливішим ніколи я не буду.

Д е з д е м о н а

О ні! Чому? Хай береже нас бог!

Любов і радість будуть лиш зростати.

О т е л л о

Аміль! Хай слово збудеться твоє.

Від радості не можу говорити.

Мені забракло подиху. О щастя!

(Цілує її.)

Та ця хвилинка слабкість не порушить
Сердечний лад.

Я г о

(на бік)

Занадто він високий,
Та я кілочки лютні попускаю.
Вам доведеться брати нижчі ноти.

О т е л л о

Ходімо в замок. Чула, що війна
Закінчена, бо турки потонули?
Як тут живуть мої колишні друзі?
На Кіпрі я бував, мене тут люблять;
Тебе ж носити будуть на руках.
Від радості я надто балакучий,
Неначе п'яний. Вірний друже Яго,
За скринями сходи на корабель
І приведи з собою капітана.
Він показав себе найкращим чином,
Його я хочу гідно вшанувать.
Нарешті ми на Кіпрі, Дездемоно!

Отелло, Дездемона і почет ідуть геть.

Я г о (до одного із слуг). Трохи пізніше знайдеш мене у гавані (до Родріго).
Ходи-но сюди. Якщо ти не баба – а любов робить хоробрими навіть боягузів,— слухай.
Лейтенант уночі керує вартою. Та перш за все інше: Дездемона закохалась у Кассіо.

Р о д р і г о. У Кассіо? Неможливо!

Я г о. Заткни рота і уважно слухай. Згадай, як гаряче вона покохала мавра. А питається, за що? За небилиці і похвальбу. Що ж ти думаєш, вона завжди буде сита балачками? Потрібне щось і для очей, а що за радість дивитись на диявола? Коли пристрасть погасне від любовних забав, знову запалить її може лиш приємна зовнішність, привабливість молодості і манер – все те, чого немає у мавра. І от, шукаючи ці якості, вона відчує, що її ніжне серце обманулося, і зазнає спершу переситу, а потім огиди і ненависті до мавра. Сама природа штовхне її до іншого. Якщо це невідворотно, то хто ж підходить їй більше, ніж Кассіо? Тварина, яких мало, під ввічливою і пристойною зовнішністю. Не втратить випадку, щоб не скористатися, а нема випадку, підморгне – і буде випадок. Молодий, красивий, і у нього є все, за чим сохне замріяна юність. Відверта і закінчена тварина. І жінка вже вчула його.

Р о д р і г о. Тільки не ця. Не повірю. Вона надто цнотлива.

Я г о. Надто цнотлива! Таж вино, яке вона п'є, з тих же грон, як твоє. Надто цнотлива! Після обіймів мавра? Хіба ти не бачив, цнотливий тюхтію, як вона грала рукою Кассіо?

Р о д р і г о. Ну то й що? Це була лиш люб'язність.

Я г о. Ручаюсь, що це розпуста. З пальців починається і бог зна чим закінчується. Їх вуста були так близько, що змішувались подихи. Брудні думки, ось що це, Родріго. Коли вже пішла така музика, недалеко й до головного. Слухайте, добродію. Дозвольте вами керувати: адже це я привіз вас із Венеції. Під виглядом солдата станьте на варту в замку вночі. Я це влаштую. Кассіо вас не знає. Знайдіть привід, щоб розгнівати його: голосною мовою, розв'язністю чи якоюсь кривдою. Я буду поблизу.

Р о д р і г о. Добре.

Я г о. Він запальний і нестриманий у гніві; можливо, він вас ударить – викличте його на це. Таким чином я зможу підбурити жителів Кіпру вимагати зміщення Кассіо з посади. Пам'ятайте: він наш головний суперник.

Р о д р і г о. Я зроблю це, як трапиться випадок.

Я г о. Обов'язково трапиться! Приходь трохи згодом до замку. Прощавай. Мені треба на берег за речами Отелло.

Р о д р і г о. До зустрічі.
(Іде геть.)

Я г о
Повіпив я і сам, що Дездемона
І Кассіо готові закохатись.
Хоч мавра я ненавиджу, та знаю,
Що він – людина чесна і пряма.
Він буде їй хорошим чоловіком.
Та я, здається, нею захопився.
Що ж дивного? Готовий я на все,
Щоб насолить Отелло. Навіть думка,
Що він моїй дружині був близький,
Мене пече нестерпно, як отрута.
Хотів би з ним дружинами сквитатись,
Лише тоді вгамую серце я.
Якщо ж не вдасться, мавра я примушу
Так дико і шалено ревнувати,
Що розуму він слухати не буде.
Родріго я спушу, неначе пса,
На Кассіо, а Кассіо – лиш привід,
Щоб викликати в мавра недовіру.
Дістанеться усім. Бо я боюсь,
Що Кассіо й мені наставить роги.
Іще Отелло дякувати буде

За те, що я зроблю його ослом
І виставлю на посміх перед світом.
Та не хвались. І поки совість спить,
Надумає підступність, що робить.
(Іде геть.)

Сцена друга.

Вулиця.
Входить о п о в і с н и к з наказом,
за ним натовп.

О п о в і с н и к. Благородний і доблесний генерал Отелло оголошує, що за останніми відомостями турецький флот повністю загинув. Хай з цього приводу населення острова танцює, запалює святкові вогні і тішиться, як хоче. Крім перемоги, святкується і шлюб генерала. Зали палацу відкриті для всіх з п'ятої години вечора до одинадцятої. Хай благословить господь острів Кіпр і нашого благородного генерала Отелло!
(Іде геть.)

Сцена третя.

Зала в замку.
Входять О т е л л о, Д е з д е м о н а,
К а с с і о і почет.

О т е л л о
За вартовими, Кассіо, слідкуйте!
Дивіться, щоб вони не загуляли.

К а с с і о
За ними Яго має слідкувати,
Проте і сам я перевірю варту.

О т е л л о
Спокійний я, бо Яго – найчесніший.
Добраніч. Поговоримо уранці.
(Дездемоні)
Ходім, кохана. Скінчено труди.
Є час, щоб скуштувати їх плоди.
Добраніч всім.

Отелло, Дездемона і почет ідуть геть.

Входить Я г о.

К а с с і о. Ви з'явилися вчасно, Яго, щоб перевірити караули.

Я г о. Ще рано, лейтенанте, ще нема десяти. Генерал поспішив через любов до Дездемони. Його можна зрозуміти: це його перша шлюбна ніч з дружиною. А нею би спокусився і сам Юпітер.

К а с с і о. Надзвичайна жінка!

Я г о. І, напевне, запальна.

К а с с і о. Безперечно. Чисте і ніжне створіння.

Я г о. А погляд! Так і манить їй освідчитися.

К а с с і о. Привабливі очі, та водночас дуже скромні.

Я г о. А голос! Хіба не поклик до любові?

К а с с і о. Звичайно, вона – довершеність.

Я г о. Хай буде благословенне їхнє ложе! Ходімо зі мною, лейтенанте; у мене є бочка вина, а дехто з хоробрих кіпріотів пропонує випити за здоров'я чорного Отелло.

К а с с і о. Тільки не сьогодні, мій добрий Яго. У мене на вино слабка голова. Жаль, що люди не придумали іншого способу веселитись.

Я г о. Але ж вони – наші друзі. Тільки один келих; я питиму за вас.

К а с с і о. Я вже випив келих розведеного вина, та бачите, що воно робить зі мною. Я засмучений своєю неміччю, та не маю права цим жартувати.

Я г о. Та ну вас, їй-богу! Це ж — весільна ніч. Люди вимагають.

К а с с і о. А де вони?

Я г о. За дверима. Запросіть їх.

К а с с і о. Ну, добре. Хоч я роблю це неохоче.

(Іде геть.)

Я г о

Мені б у нього влити ще хоч келих –

І він почне, неначе дамський песик,

Гарчати й дзявкотіти на усіх.

Тим часом за здоров'я Дездемони

Дурний Родріго вихилив достатньо.

Його і трьох місцевих я поставив

На варті. Їх також я напоїв.

Надіюсь я, що Кассіо із ними

Не розминеться, зчепиться у бійці,

Зганьбивши ненароком острів Кіпр.

Не знаю, як це буде наяву, —

Задув попутний вітер, я пливу.

Повертається К а с с і о з М о н т а н о,

гості і слуги з вином.

К а с с і о. А мені знову нав'язали чарочку.

М о н т а н о. Дурниці. Не більше пінти, слово солдата.

Я г о. Ану, ще вина!(Співає.)

Налиймо повніше у кубки вина,

Щоб жити і горя не знати.

Піднімемо разом і пиймо до дна:

За ваше здоров'я, солдати!

Вина, слуги, вина!

К а с с і о. Чудова пісня!

Я г о. Я вивчив її у Англії, де пити майстри. Данці, німці і голандці – ніщо проти них.

К а с с і о. Невже вони такі п'яниці?

Я г о. Англійці? Та вони випивкою заморять данця і жартуючи переп'ють німця. Вони ледь хитаються, а голандець вже блює.

К а с с і о. За здоров'я нашого генерала!

М о н т а н о. Приєднуюсь, лейтенанте. Я від вас не відстану.

Я г о. О мила Англіє! (Співає.)

Король Стефан у дні війни

Не балував свою особу.

Віддавши крону за штани,

Кравця він лаяв за жадобу.

Стефан був справжнім королем,

Його нічим не осрамити.

Задовольнись же міткалем,

Не одягайся в оксамити!

Вина, іще вина!

К а с с і о. Ця пісня ще краща, ніж перша.

Я г о. Хочете, я заспіваю ще раз?

К а с с і о. Ні, не треба. Така поведінка несумісна з нашим званням.

Але, як кажуть, всі ми ходимо під богом. Є душі, які врятовуються, і є душі, що не врятовуються. Правильно я кажу?

Я г о. Правильно, лейтенанте.

К а с с і о. Наприклад, я врятуюсь, не у гнів будь сказано генералу чи вельможам.

Я г о. І я теж.

К а с с і о. Ні, дозвольте, не раніше за мене. Душа лейтенанта має бути врятована раніше, ніж душа поручика. Та досить про це; повернімось до наших обов'язків. (Губить хусточку. Намагаючись підняти її, падає навколішки.)

Боже, пробач нам наші гріхи! Не думайте, панове, що я п'яний: ось мій поручик

- тому це моя права рука. А ось моя ліва рука. Ні, панове, я не п'яний. Я можу досить добре стояти і досить добре говорити.

У с і. Звичайно!

К а с с і о. Ви згодні? Отже, ви не маєте права казати, що я п'яний.

(Іде геть.)

М о н т а н о. Ходімо на терасу, панове: виставимо варту.

Я г о

Хвилиночку. Ви бачили, панове,
Того, хто звідси вийшов? Лейтенант,
Яким пишатись міг би навіть Цезар,
Коли б його погана сторона
Не заважала якостям прекрасним.
Та що поробиш? Цей нещасний п'є.
Боюся, що за містом наглядати
Йому Отелло марно доручив.

М о н т а н о

І часто він такий?

Я г о

Та кожен вечір.
І може не заснути хоч добу,
Коли його вино не заколише.

М о н т а н о

Про це Отелло треба розказати.
Не знає він, можливо, чи не бачить
За доблестями Кассіо гріхи.
Входить Р о д р і г о.

Я г о

(стиха до Родріго)

На очі попадіться лейтенанту.

Родріго йде геть.

М о н т а н о

Як жаль, що мавр собі в замісники
Узяв особу з вадами такими.
Ви розкажіть Отелло.

Я г о

Ні, не я.

Нехай хтось інший. З Кассіо ми – друзі.

Я все віддам, щоб друга врятувати.

Та що це там?

К р и к и з а с ц е н о ю

Рятуйте! Поможіть!

Вбігає К а с с і о, що женеться за Р о д р і г о.

К а с с і о

Мерзотнику!

М о н т а н о

Що з вами, лейтенанте?

К а с с і о

Мені посмів давати настанови!

Та я його у пляшку зажену!

Р о д р і г о

Що я зробив?

К а с с і о

Ще смієш розмовляти!

(Б'є Родріго.)

М о н т а н о

(зупиняє його)

Чекайте! Зупиніться, лейтенанте!

К а с с і о

Не лізьте, бо і вам у зуби дам!

М о н т а н о

Ви п'яні!

К а с с і о

Геть!

Б'ються.

Я г о

(стиха до Родріго)

Біжи на бастіон

І бий на сполох.

Родріго біжить.

Кассіо! Монтано!

Панове, зупиніться! Майте розум!

Опам'ятайтесь, вас обох прошу!

Б'є дзвін.

Дияволе! Ударили на сполох.

Ви розбудили всіх. Яка ганьба!

Входять О т е л л о і слуги.

О т е л л о

Що тут за крики?

М о н т а н о

Я стікаю кров'ю...

(Падає.)

О т е л л о

Якщо життя вам любе, ані руш!

Я г о

Ви чуєте? Спиніться, лейтенанте!

Чекайте! Перед вами генерал.

Чи ви осліпли вже? Опам'ятайтесь!

О т е л л о

Що трапилось і як це почалося?

Хіба ми турки, нехристі погані,

Щоб різать один одного? Спиніться!

Не спините шаленства – вийму душу.

Скажіть, щоб припинили бити в дзвін!

Так можна розбудити ціле місто.

Що трапилось, панове? Чесний Яго,

Ти зблід, неначе смерть. Скажи мені,

Хто розпочав оцю злощасну бійку?

Я г о

Не розумію. Був тут мир і спокій,
Як раптом без образи і без сварки
Чомусь вони схопились за мечі.
Не можу я вказати на причину
Їх злості обопільної. Я краще б
У чесній битві власних ніг позбувся,
Що здуру привели мене сюди!

О т е л л о

(до Кассіо)

Як ви могли обов'язок забути?

К а с с і о

Пробачте... Я не можу говорити...

О т е л л о

Ви стриманістю славились, Монтано.

Яка причина вас могла штовхнути

Поважність проміняти на ім'я

Нічного розбишаки? Говоріть.

М о н т а н о

Отелло, я поранений... І тяжко...

Мені мовчати краще... Вам розкаже

Усе поручик Яго. Він мій свідок.

Не винен я ні в чому. Весь мій гріх,

Що захищався я, а не втікав.

О т е л л о

Ну, бачить бог, що кров моя скипає

І пристрастю засліплює мене!

Усім, на кого руку підійму,

Дістанеться несолодко від гніву,

Хоча би винний братом був мені!

Як почалася сварка? Хто призвідець?

Нечувано! На варті у фортеці,

Де жителі ще тремтять від страху,

Затіяти вночі криваву свару!

Жахливо! Говори, мій вірний Яго,

Хто розпочав?

М о н т а н о

Не по-солдатськи буде
Провину лейтенанта приховать.

Я г о

Язик собі відрізати дозволю
Скоріше, ніж про Кассіо скажу
Неправду, що могла б йому зашкодить.
Як це було? Стояли ми з Монтано.
Аж бачимо, вбігає чоловік
Із криками: "Рятуйте!" А за ним –
І Кассіо зі зброєю в руках.
Монтано лейтенанта зупинив,
А я за крикуном нічним погнався,
Що міг би ціле місто розбудити,
Та не догнав. Я повернувся хутко,
Бо вже лунав позаду дзвін мечей
І сипались прокляття голосні.
Мене це здивувало, бо ніколи
Від Кассіо прокльонів я не чув.
Застав я їх у сутичці жорстокій.
Тут ви наспіли й зупинили бій.
Нічого більше я про це не знаю.
Та нагадаю: люди – тільки люди,
І кожен може грубо помилитись.
Я визнаю, що Кассіо неправий
Перед Монтано, але той, що втік,
Напевне, так образив лейтенанта,
Що він скипів.

О т е л л о

Ти зменшуєш провину,
Бо з Кассіо ви – друзі. Та йому
Нема ніяких виправдань у мене.
Хоч щиро я любив тебе, віднині
Ти, Кассіо, мені не офіцер.

Входять Д е з д е м о н а і служниця.

Дивіться, і дружину розбудили!
(до Кассіо)

Уроком це послужить для усіх.

Д е з д е м о н а

Що сталося?

О т е л л о

Усе в порядку, мила.

Монтано, я вам буду за хірурга.

Візьміть його.

(Монтано несуть геть.)

Ти, Яго, заспокой

Розбуджене тривожним дзвоном місто.

Ходімо, Дездемоно. Не звикати

Солдату по тривозі уставати.

Всі, крім Яго і Кассіо, йдуть геть.

Я г о. Ви поранені, лейтенанте?

К а с с і о. Так, і ніяка хірургія не допоможе.

Я г о. Що ви? Боже борони!

К а с с і о. Добре ім'я, добре ім'я, добре ім'я! Я втратив своє добре ім'я, безсмертну частину себе самого. Лишилась тваринна сутність. Де моє добре ім'я, моє добре ім'я?!

Я г о. Слово честі, я думав, що ви поранені! Від цього більше шкоди, ніж від втрати доброго імені. Добре ім'я – вигадка, найчастіше брехлива! Його дістають без заслуг і втрачають без підстав. Нічого ви не втратили, якщо не розголосите це самі. Є багато способів повернути прихильність генерала. Адже він вас розжалував у гніві, для остраху іншим, а не від злоби. Попросіть у нього вибачення, і він знову розтане.

К а с с і о. Я скоріше попрошу його збільшити кару, ніж буду нав'язувати йому такого негідника і п'яницю! Набрався чорт зна як і розійшовся. Набундючився і затріщав, як папуга! Нахвалятися, клястися і патякати з власною тінню! Яка гидота! О, духу вина, якщо у тебе немає власного імені, — я назову тебе дияволом!

Я г о. Кого ви переслідували з мечем? Що він вам зробив?

К а с с і о. Я не знаю.

Я г о. Не може бути!

К а с с і о. Я пам'ятаю якісь уривки, але нічого не пам'ятаю ясно. Була бійка, а чому – чорт її знає. О боже! Самому вливати в свій рот отруту, що перетворює тебе на дурня і тварюку! І ще стрибати і радіти з цього приводу!

Я г о. Зараз у вас досить ясна голова. Коли ви протверезились?

К а с с і о. Диявол п'янства віддав мене дияволу гніву. Один гандж дав місце іншому, щоб я краще пізнав себе.

Я г о. Ви надто суворі до себе. За умов військового часу, звичайно, краще б цього не сталося. Та якщо вже так вийшло, можна все виправити.

К а с с і о. Якщо я попрошу генерала повернути мені посаду, він скаже, що я п'яниця.

Якби в мене було стільки вуст, як у гідри, така відповідь заткнула б їх усі. Чи не дивно! Ось ти розумно міркуєш, як раптом дурієш, а потім звірієш! Кожний зайвий ковток – прокляття, а його вміст – диявол.

Я г о. Ну, годі. Вино – вірний друг, якщо пити розумно. Досить його гудити. Сподіваюсь, ви вірите, що я відданий вам?

К а с с і о. Ще б пак! Та я вам чудово віддячив: я напився.

Я г о. Ну то й що! Це може трапитись з кожним. Краще слухайте, що вам треба зробити. Справжній генерал у нас тепер — генеральша. Мавр поринув у споглядання її принад. Довіртесь їй. Хай вона за вас заступиться. Вона така щедра, мила, добра і щира! Їй здається злочином не зробити більше, ніж її просять. Умовте її відновити вашу дружбу з її чоловіком, і я готовий поставити все своє майно проти гідної уваги ставки, що ця дружба стане ще міцнішою.

К а с с і о. Дякую за пораду!

Я г о. Вона від чистого серця.

К а с с і о. Охоче вірю. І завтра зранку буду молити Дездемону заступитись за мене перед генералом. Я перестану вірити в своє щастя, якщо воно й тут зрадить мене.

Я г о. Бажаю успіху. Добраніч лейтенанте: піду перевірити варту.

К а с с і о. Добраніч, вірний Яго.

(Іде геть.)

Я г о

Хто назове негідником мене,
Якщо порада чесна і відверта
І вказує йому найкращий шлях,
Щоб знов довіру мавра повернути?
Так, Дездемона схильна до добра,
Привітлива і щедра, як природа.
Переконати мавра їй не важко,
Бо нею лиш живе його душа.
Вона тепер для нього – божество
І здатна все зв'язати й розв'язати.
Хіба негідник я, що надаю
Пораду, як нитки узяти в руки?
Та в тому й сіль, щоб найчорніший гріх
Замаскувати образом небесним.
Коли мій чесний Кассіо почне
Просити допомоги Дездемони
І стане та чіплятися до мавра,
Я натякну йому, що даремно
Так співчуває Кассіо вона.
І чим щиріше буде захищати

Невдаху-лейтенанта Дездемона,
Тим більший буде простір для підозр.
Так доброчесність вимажу я дьогтем,
Із доброти її сплету тенета,
Щоб їх гуртом заплутати у них.

Входить Р о д р і г о.
Ну, як справи, Родріго?

Р о д р і г о. Я тут як пес, якому не дають полювати, а тримають на ланцюгу, щоб гавкав. Мої гроші майже скінчились. Сьогодні мене добряче побили. Якщо так піде й далі, я повернусь до Венеції збагачений досвідом, та без копійки.

Я г о
Які нікчемні ті, що не навчилися
Терпіти і чекати! Чи можливо
Загоїти поранення умить?
Чаклунство тут безсиле. Тільки розум
Лікує, а йому потрібен час.
Що Кассіо побив тебе, чудово:
Зате посаду втратив він свою.
Не всякий плід налитись може вчасно,
Та дозріває все, що зацвіло!
Зажди ще трохи! Ранок наступає.
Іди поспи. Де квартируєш ти?
Іди, кажу. Зустрінемося пізніше.

Родріго іде геть.
Попереду дві справи. Хай попросить
Емілія прекрасну господиню
За Кассіо. Коли він перед нею
Стоятиме й молитиме її
За нього заступитись, приведу
Отелло я. Такий у мене план,
Щоб спритно підготувати обман.
(Іде геть.)

ДІЯ ТРЕТЯ

Сцена перша

Перед замком.

Входять К а с с і о і музиканти.

К а с с і о

Зіграйте тут, музики, щось бадьоре,

Я за роботу щедро заплачу.

Музика. Входить б л а з е н ь.

Б л а з е н ь. Панове, ці дудки не з Неаполя? Занадто вони гугняві.

М у з и к а. Як ви кажете, пане?

Б л а з е н ь. Це, часом, не духові інструменти?

М у з и к а. Звичайно, духові.

Б л а з е н ь. Чому ж вони без хвостів?

М у з и к а. В якому відношенні, пане?

Б л а з е н ь. Адже труби, що випускають дух, бувають прикриті хвостами. Та не в цьому справа. Ось вам гроші за музику. Генерал так розчулився, що просить припинити.

М у з и к а. Добре, ми більше не будемо.

Б л а з е н ь. Може є у вас щось беззвучне? Біда в тому, що вас чути.

М у з и к а. Нечутної музики не буває, пане.

Б л а з е н ь. Ну, то ховайте дудки в мішки і зникайте! Щоб і духу вашого тут не було!

Музики йдуть геть.

К а с с і о. Зроби милість, послухай.

Б л а з е н ь. Милості не зроблю, а послухати можна.

К а с с і о. Замість того, щоб жартувати, візьми краще золотий. Якщо служниця генеральші встала, скажи їй, що Кассіо має до неї розмову.

Б л а з е н ь. Вона встає, пане, і якщо стане тут, я спробую сказати їй про це.

К а с с і о

Будь ласка, йди.

Блазень іде. Входить Я г о.

Як вчасно ви з'явилися!

Я г о

Ви, певне, не лягали уночі?

К а с с і о

Коли ми розпрощались, вже світало.

Я тут дружину вашу виглядаю

Про зустріч з Дездемоною просить.

Я г о

Дружину я пришлю до вас негайно
І виведу кудись на час Отелло.
Вам буде легше говорити вдвох.

К а с с і о

За допомогу дякую вам щиро.
Яго йде.
Не зустрічав люб'язнішу людину.
Який він безкорисливий!

Входить Е м і л і я.

Е м і л і я

Привіт
Вам, лейтенанте! Дуже співчуваю,
Та все, бог дасть, владнається. Про вас
Подружжя говорило між собою.
Вона за вас просила. Генерал
Сказав, що ви поранили людину
Впливову і відому тут, на Кіпрі.
Вважає він за краще зачекать
З відновленням на службі. У відставці
Побудете для користі своєї.
Заступників не треба. Він і сам
Поверне вас, як трапиться можливість.

К а с с і о

Хотів би з Дездемоною про це
Поговорити трохи наодинці.

Е м і л і я

Тоді ідіть за мною. Я влаштую,
Щоб їй ви сповідатися могли.

К а с с і о

Спасибі вам за все! Я ваш боржник.

Ідуть геть.

Сцена друга

Кімната в замку.

Входять О т е л л о, Я г о і представники Кіпру.

О т е л л о

Листи віддай у власні руки, Яго.

Хай капітан вклоняється сенату.

А з гавані прихोдь на бастіон,

Там знайдеш нас усіх.

Я г о

Зроблю негайно.

О т е л л о

Панове, я іду на батарею,

Чи згодні супроводжувать мене?

П р е д с т а в н и к и

Завжди до ваших послуг, генерале.

Всі ідуть.

Сцена третя

Сад у замку.

Входять Д е з д е м о н а, К а с с і о і Е м і л і я.

Д е з д е м о н а

Повірте, милий Кассіо, для вас

Зроблю я все, що можу.

Е м і л і я

Постарайтесь,

Бо навіть Яго сам тепер не свій,

Немов із ним біда оця стряслася.

Д е з д е м о н а

Похвальна доброта! Не сумнівайтесь,

Я вас із чоловіком помирю.

К а с с і о

За це я вам віднині, що б не сталося,

Слугою вірним буду назавжди.

Д е з д е м о н а

Я знаю - так і буде. Бо давно
Ви любите Отелло. Ваші чвари
Продовжаться не далі, ніж того
Політика висока вимагає.

К а с с і о

А що, як та політика примусить
Тягнути покарання без кінця?
Спочатку замістять мою посаду,
А потім стане звичною для всіх
Моя відсутність. І мою старанність
Вже більше не згадає генерал.

Д е з д е м о н а

В присутності Емілії клянусь:
Цього не буде. Іншого не візьмуть.
Посада - ваша, слово вам даю.
Клянусь, що не відстану від Отелло,
Аж поки вас на службу не поверне.
Я постіль оберну йому на школу,
Його обідній стіл - на сповідальню,
Ви приказкою будете постійно,
Про що б розмову ми не завели.
Дивіться веселіше! Ваш заступник
Скоріше вмере, аніж покине справу.

Е м і л і я

Синьйоро, повернувся генерал.

К а с с і о

Дозвольте, я піду.

Д е з д е м о н а

О ні, чекайте.
Я буду говорити з ним при вас.

К а с с і о

Сьогодні не хотів би з ним зустрітись.

Боюся я, що це мені зашкодить.

Д е з д е м о н а
Тоді робіть, як знаєте.

Кассіо іде геть. Входить О т е л л о з паперами і Я г о.

Я г о
Мені
Це зовсім не подобається.

О т е л л о
Яго,
Про що ти там бурмочеш?

Я г о
Так, пусте...
О т е л л о
Дивись, чи то не Кассіо квапливо
Залишив Дездемону?

Я г о
Буть не може!
Щоб він злякався вашої появи,
Як спійманий злодюжка? Не повірю.

О т е л л о
Мені здається, все ж таки це – він.

Д е з д е м о н а
Ну, як твої турботи, мій Отелло?
Я тільки-но приймала прохача.
Він знічений суворістю твоєю.

О т е л л о
Який прохач?

Д е з д е м о н а
Колишній лейтенант,
Твій Кассіо. Послухай, мій коханий,
Якщо я справді щось для тебе значу,

Ти з ним якнайскоріше помирись.
Він - вірний друг, що випадково схибив,
Якщо я тільки в людях розуміюсь,
І ти його на службу поверни.

О т е л л о
Це щойно він пішов?

Д е з д е м о н а
Такий убитий,
Що і мене він трохи засмутив.
Пробач йому.

О т е л л о
Не зараз, якось згодом.

Д е з д е м о н а
Але коли ж?
О т е л л о
Та скоро, дуже скоро.

Д е з д е м о н а
Сьогодні за вечерею?

О т е л л о
Ще ні.
Д е з д е м о н а
То завтра вранці? Може, за обідом?

О т е л л о
Мене не буде вдома: на обід
Просили офіцери гарнізону.

Д е з д е м о н а
То ввечері? Чи у вівторок вранці?
Принаймні, не пізніше середи?
Ти тільки назови точніше день.
Та три доби - достатній строк для того,
Щоб показати приклад правосуддя
А також дисципліни торжество.
Він добре усвідомлює провину,

Хоча вона не дуже і велика.
Скажи мені, коли йому прийти?
Не уявляю я, щоб ти просив,
А я тобі відмовила у чомусь
Чи відповідь затримала свою.
А мова йде про кого? Про Мікеле,
Що був тобі за свідка на весіллі,
І так нас намагався одружити,
І так тебе рішуче захищав,
Коли тебе хоч трохи я картала!
Чи треба витрачати стільки слів
І сил, щоб повернуть його?

О т е л л о
Доволі.
Нехай приходить. Все одно коли.
Як можу я відмовити?

Д е з д е м о н а
Не думай,
Що робиш милість. Справа не в мені.
Могла б я попросити з тим же правом,
Щоб ти поїв, тепліше одягнувся
Або змінив, приміром, рукавички.
Якщо колись захочеться мені
Насправді перевірити кохання,
Тоді я щось складніше попрошу.
А це — дрібничка!

О т е л л о
Добре, не відмовлю.
Але тепер, пробач, я маю справи.
Будь ласка, дай можливість їх зробити.

Д е з д е м о н а
Не буду заважати. Вже іду.

О т е л л о
Прийду до тебе скоро, Дездемоно.

Д е з д е м о н а

Еміліє, ходімо.
(до Отелло)
Ваша примха
Запевнить вас, що я скоряюсь вам.

Іде геть разом з Емілією.
О т е л л о
О радосте моя! Нехай загину,
Та я тебе люблю; а розлюблю –
Повернеться хаос.

Я г о
Мій генерале!
О т е л л о
Що скажеш, Яго?

Я г о
Хочу запитати,
Чи знав про вашу пристрасть лейтенант
До вашого весілля?

О т е л л о
Знав, звичайно.
Чому спитав ти?

Я г о
Маю міркування
І хочу порівняти.

О т е л л о
Порівняти?

Я г о
Він з нею був знайомий?

О т е л л о
Так, авжеж.
І поміж нами виступав не раз
Як посередник.

Я г о
Он як!

О т е л л о

Ну то й що?

Хіба довіри він не вартий?

Я г о

Вартий.

О т е л л о

Її цілком він виправдав.

Я г о

Цілком.

О т е л л о

То що тебе турбує?

Я г о

Що турбує?

О т е л л о

Та що з тобою? Чом ти, як папуга,

Почав мої повторювать слова?

У чому справа? Чи твої думки

Такі страшні, що висловить боїшся?

Стривожився, що Кассіо пішов,

Щоб з нами не зустрітися. Почув,

Що сватав він мене – недобре знову!

Замислився, насупився, неначе

Якусь жахливу думку приховав.

Якщо мені ти друг, відкрий мені

Усе, що знаєш.

Я г о

Добре. Вам відомо,

Як віддано служу я вам?

О т е л л о

Звичайно.

І через те, що ти прямий і чесний,

Що слів на вітер ти не звик жбурляти,

Тим більше недомовок я боюсь.

Бо натяки наклепникові личать,

А в чесної, порядної людини

Подібні недомовки – крик душі,

Що стерпіти мовчання не зуміла.

Я г о

Завжди вважав я Кассіо порядним
І безумовно чесним.

О т е л л о

Я також.

Я г о

Яким здаєшся, тим і будь насправді.

О т е л л о

Беззаперечно.

Я г о

І тому я вірю,
Що чесний і порядний лейтенант.

О т е л л о

На що ти натякаєш? Так не можна.
Кажі відверто, прямо, напростець!
Усе найгірше виставляй назовні!

Я г о

Коритись командиру, генерале, —
Обов'язок солдата, та уголос
Висловлювати здогадки свої
Не входить і в обов'язки раба.
Відкрити вам підозри? А якщо
Вони брудні й брехливі, мов грязюка
В святилищі або в суді неправда?

О т е л л о

Якщо ти усвідомлюєш біду,
В яку потрапив друг, але не хочеш
Завчасно попередити його,
Ти зраджуєш.

Я г о

Облиште, генерале.
Такий уже злощасний норов мій:
Шукати скрізь обман. Моя старанність
Гріхи знаходить там, де їх нема.

Для вас було б спокійніше і краще
На здогадки уваги не звертатъ.
Це суперечить совісті і серцю,
Необережно, підло, безрозсудно
Вам відкривати всі мої підозри,
Можливо, безпідставні.

О т е л л о

Ти про що?

Я г о

Чесць імені для кожної людини
На світі найдорожча, генерале.
Хто гаманець украв – поцупив тлін.
Були у ньому гроші і спливли.
Та той, хто в мене честь мою відніме,
Не зробиться багатшим від злодійства.
Мене ж він зразу зробить бідняком.

О т е л л о

Заради бога, говори ясніше!

Я г о

Хоча б ви серце стиснули руками,
Воно не скаже більше, ніж могло.

О т е л л о

І все ж не маєш права ти мовчати!

Я г о

Остерігайтесь ревнощів, Отелло.
Це почуття – зеленоока відьма,
Що тішиться над здобиччю своєю.
Блаженні ті, хто знають про обман,
Та вже давно жінок своїх не люблять.
Біда, коли здогадуєшся й любиш,
Підозрюєш і все ж боготвориш.

О т е л л о

Це справді — мука.

Я г о

Голий бідолаха,

Злиденним задоволений життям,
Багатством володіє. А багач,
Який боїться втратити багатство,
Бідніший бідних. Господи, врятуй
Від ревнощів моїх близьких і друзів!

О т е л л о

Чекай. Навіщо кажеш ти про це?
Ти думаєш, я міг би отруїти
Ревливими підозрами життя?
Коли б з'явилися сумніви, відразу
Я б остаточно вирішив усе.
Я не козел безмозкий, щоб постійно
Підозрами роз'ятрювати душу,
Щодня чекати зради й шаленіть.
Мене ревнивцем ажніяк не зробить
Визнання світу, що моя дружина
Дотепна, безтурботна і гостинна,
Співає і танцює залюбки.
Де чистота, там кожна риса чиста.
І не страждаю я від порівняння
Її краси з потворністю моєю:
Що обирала – бачила сама.
Ні, Яго, я спочатку подивлюся,
Як щось побачу, спершу перевірю,
А доведу, то нащо ревнувати?
Тоді уб'ю і ревнощі, й любов!

Я г о

Я дуже радий, що тепер я можу
Вам показати відданість свою.
Я доказів не маю, тільки раджу –
Слідкуйте за дружиною пильніше,
Коли сюди приходить лейтенант.
Слідкуйте безсторонньо і тверезо.
Я б дуже не хотів, щоб вашій честі
За спиною у вас завдали втрат.
Я вивчив назубок венеціанок!
Їх витівки одне лиш небо бачить,
І знають менш за всіх чоловіки.
Їх чесність не в цнотливості жіночій,

А в таємниці.

О т е л л о

Он куди ти вів!

Я г о

А що ж, дружина ваша не така?

Хіба це не вона дурила батька?

Любила вас, збиралася втекти,

А удавала, що терпіть не може.

О т е л л о

Так і було.

Я г о

Отож я і кажу:

Якщо до шлюбу так уміла критись,

Що справа уявлялася чаклунством,

То що вже після шлюбу? Втім, боюсь,

Що я зайшов в підозрах задалеко!

О т е л л о

Ні, ні, спасибі.

Я г о

Бачу, що зізнанням

Я знехотя вас трохи засмутив.

О т е л л о

Ніскільки, анітрохи!

Я г о

Засмутив;

Але сприймайте це, як знак любові.

Не забувайте, що в моїх словах

Немає жодних фактів і нічого,

Що дозволяло б висновки робити

І надавати надто точний зміст.

О т е л л о

Не бійся.

Я г о

Це було б несправедливо
І підло: адже Кассіо – мій друг.
Та бачу я, що вас це схвилювало.

О т е л л о
Що, власне? У безгрішності дружини
Я сумнівів не маю.

Я г о
Слава богу!
Пошли господь здоров'я їй і вам!

О т е л л о
У цьому шлюбі є щось неприродне.

Я г о
Атож. Я сам не можу зрозуміти,
Чому вона відмовила рішуче
Стільком венеціанським юнакам,
Але обрала вас? Чи не дивує
Подібний вибір? Вгледіти тут можна
Розбещеність смаку і почуттів.
Я не відношу це до Дездемони;
Нема ні даних, ані звинувачень.
Та небезпека є, що трохи згодом,
Коли пригасне полум'я кохання,
Порівнюючи вас і земляків,
У виборі розкається вона.

О т е л л о
Ну, добре. До побачення. Іди.
Дізнаєшся про щось, — мені розкажеш.
Дружині накажи, щоб пильнувала
За нею.

Я г о
(виходячи)
Прощавайте, генерале.

О т е л л о
Навіщо я женився? Чесний Яго
Багато більше знає, ніж сказав.

Я г о

(повертаючись)

А головне, не треба розглядати
Цю справу так прискіпливо. Хай час
Усе покаже сам. Та покарання
Не радив би я з Кассіо знімати.
Звичайно, він прекрасний офіцер,
Але, його тримаючи подалі,
Могли б ви краще стежити за ним.
Побачите, чи буде Дездемона
І далі співчувати лейтенанту,
Чи буде вам настійливо і палко
Відновленням на службі докучать.
А наостанок мушу повторити:
Я схильний до надмірних перебільшень.
Можливо, все це – вигадка моя.
Не думайте погано про дружину.

О т е л л о

Собою володію я цілком.

Я г о

Іще раз до побачення.

(Іде геть.)

О т е л л о

Поручик

Криштально чесний. Знає він відмінно
Людей і розуміє темний зміст
Їх вчинків. І якщо його підозри
Підтвердяться, я пути розірву,
Хоча і служать ними струни серця.
Мій соколе, прощай! Лети за вітром.
Я чорний, ось причина... Язиком
Узорів не плету, як ті гульвіси...
Постарів я... Та що це я кажу?
Я не старий, обманутий хіба що.
Її я втратив. Втіхою для мене
Віднині може бути лиш ненависть.
О тихий жах сімейного життя!
Вважаємо своїми ці істоти,
Та почуття їх не підвладні нам.
Я краще став би жабою на дні

Сирого підземелля, ніж віддав би
Хоч часточку того, що я люблю.
Чутливість – то високих душ нещастя.
Хто товстошкірий, витримає все —
Передчуття ганьби й чекання зради,
Яка невідворотна, наче смерть.

Входять Д е з д е м о н а і Е м і л і я.

Та ось і Дездемона. Не повірю,
Що так відкрито дивиться нещирість.
Нещирі й небеса, якщо це так.

Д е з д е м о н а
Зібрались на обід поважні гості.
Отелло, зачекались ми тебе.

О т е л л о
Пробач мені.
Д е з д е м о н а
Говориш ти так тихо!
Захворів, може, ти?

О т е л л о
У скронях біль.
Д е з д е м о н а
Все через те, що спиш ти дуже мало.
Дай, обмотаю голову тобі
Хустиною, і пройде все.

О т е л л о
Не треба.
Хустина замала.
Відштовхує руку, хустина падає.
Ходімо краще.

Д е з д е м о н а
Як жаль, що ти нездужаєш тепер.

Отелло і Дездемона ідуть геть.

Е м і л і я

Я рада, що знайшла її хустину,
Яку їй мавр колись подарував.
Мій чоловік багато раз просив
Її украсти. Тільки господиня
Завжди її тримає при собі,
Як знак любові чорного Отелло,
Говорить з нею часто і цілує.
Тепер я зможу зняти візерунок
І дати Яго. Знають небеса,
Навіщо та хустина знадобилась,
Та хай радіє. Догоджу йому.

Повертається Я г о.

Я г о

Еміліє, що робиш тут одна?

Е м і л і я

Облиш бурчати. Є для тебе цяцька.

Я г о

Ну, можу уявити!

Е м і л і я

Відгадай.

Я г о

Та цяцька – нерозсудлива дружина.

Е м і л і я

Он як? І це усе? А що даси
Мені за цю хустину в нагороду?

Я г о

Яку хустину?

Е м і л і я

Як? Уже забув?
Хустину, що Отелло Дездемоні
Подарував, а ти просив украсти.

Я г о

І вкрала ти?

Е м і л і я

З підлоги підняла.

Вона її впустила випадково.

Я г о

Розумниця! Давай сюди скоріше.

Е м і л і я

Що з нею зробиш? Нащо ти просив

Її украсти?

Я г о

(вирываючи хустку)

Не твоя це справа!

Е м і л і я

Віддай назад. Нещасну Дездемону

Пропажа безперечно засмутить.

Я г о

Мовчи, що ти знайшла її. Мені

Вона потрібна дуже. Йди до замку.

Емілія іде геть.

Я Кассіо підкину цю хустину,

Хай нею покрасується. А там

На очі може трапитись Отелло.

Ревнивця переконують дурниці,

Як докази Священного письма.

Подіє й цей. Його вже не впізнати,

Моя отрута діє безвідмовно.

Та ревності спалахують не враз,

А тліють, наче сірка під землею.

Повертається О т е л л о.

Ось він іде. Йому ні мандрагора,

Ні сон-трава, ні мак вже не повернуть

Той безтурботний сон, яким він спав

Ще нинішньої ночі.

О т е л л о

Так брехати!

Я г о

Доволі, генерале!

О т е л л о

Зникни! Згинь!

Мене віддав ти нащо на тортури?

Нехай би кожен день мене дурили,

Лиш я б цього не знав.

Я г о

Та що це ви?

О т е л л о

Години ті, коли вона із іншим

Кохалася, мене не турбували.

Я їх не бачив, я про них не знав;

І уночі спокійно спав із нею,

Щасливий, безтурботний і веселий.

У неї не знаходив на вустах

Чужих цілунків незнайомий присмак.

Того, хто не дізнався про грабіж,

Іще не пограбовано.

Я г о

Жалкую,

Що чую це від вас.

О т е л л о

Я міг би бути

Щасливим і тоді, коли б вона

Зробилася коханкою для полку,

А я цього не знав. Тепер навіки

Прощай мій спокій і душевний мир!

Прощайте раті в шоломах пір'ястих,

Прощай війна – забава честолюбства,

Іржання коней, завивання труб,

І барабанний дріб, і голос флейти,

І знамено величне на параді,

Жорстокість битв і радість перемог!
Прощайте, громовержці-гармати!
Кінець всьому – Отелло відслужив.

Я г о
Невже, мій генерале!

О т е л л о
Пам'ятай:
Її ганьбу ти мусиш довести!
Наочно довести! А то, клянуся,
Собакою б ти краще народився,
Ніж заслужив, мерзотнику, мій гнів.

Я г о
Оце дожився!
О т е л л о
Дай мені побачить
Її провину чи переконай,
Щоб сумнівів у мене не лишилось.
Інакше ти поплатишся життям.

Я г о
Мій генерале...

О т е л л о
Та якщо порочиш
Її безвинно, а мене катуєш,
То більше не молись. Гріши без страху,
Не кайся перед богом. Покривай
Одне злодійство іншим. Перед ними
Повинно все побліднути. Нічим
Надійніше ти душу не загубиш.

Я г о
О справедливе небо, захисти!
Людина ви чи ні? Де ваше серце?
Бог з вами і зі службою. Піду.
Я дурень, що посмів сказати правду,
Щоб у подяку слухати таке.
Брехливий світе! Ось твоя наука.

Нікому не потрібна правда й честь!
Мовчатиму я краще кожен раз,
Якщо призводить правда до образ.

О т е л л о

Чекай. Здаєшся ти мені правдивим.

Я г о

Вважав би я за краще бути розумним.
Правдивістю подяки не заробиш.

О т е л л о

Дружина вірна, а можливо, й ні.
Ти кажеш правду, а можливо, брешеш.
Я вимагаю доказів прямих.
Її ім'я здавалось бездоганим,
Як сяючого місяця лице.
Від слів твоїх воно зробилось чорним,
Неначе мавр. Мені потрібна ясність.
На світі є отрута, ніж, мотузка...
Та впевненим повинен бути я!

Я г о

Вам пристрасть душу спалює на попіл.
Тужу, що я цей вогник запалив.
То хочете ви ясності? Якої?

О т е л л о

Не тільки хочу: я її доб'юсь.

Я г о

Можливо. Тільки як про все дізнатись?
Ви хочете підглянути таємно,
Як він її у ліжку покладе?

О т е л л о

Прокляття й смерть!

Я г о

Застукати непросто
Людей за цим заняттям. Чорта з два

Вони дадуть чужим очам побачить
У ліжку їх. То як тоді нам бути?
Як їх зловити? Все ж таки вони
Не мавпи, похітливі й безсоромні,
І не вовки під час їх шлюбних ігор.
Таких у мене доказів нема.
Та можуть бути докази побічні,
І ви завжди отримаєте їх.

О т е л л о

Вони повинні бути безперечні!

Я г о

Мені невдячну надали ви роль.
Я й сам зайшов далеко через дружбу
До вас. Але продовжу. Я недавно
На ліжку поруч з Кассіо лежав.
Боліли зуби і мені не спалось.
Є люди, що, заснувши, мимоволі
Бурмочуть про діла свої вві сні.
І Кассіо такий же. Ось я чую:
"Будь обережна з мавром, Дездемоно.
Кохання наше треба приховать".
Він міцно стиснув руку і раптово
Став цілувати, ніби з вуст моїх
Зривав з корінням ці палкі цілунки.
Поклавши потім ногу на стегно,
Прошепотів зажурено: "О горе!
Навіщо ти дісталася Отелло?"

О т е л л о

Жахливо!

Я г о

Але був це тільки сон.

О т е л л о

Він викриває блуд, що вже відбувся!

Я г о

На тлі підозр минулих – особливо.

О т е л л о

Я розірву її!

Я г о

Себе у руки

Візьміть. Ми ще не бачили діла.

Цілком можливо, хибні всі підозри.

Скажіть, чи не було у неї хустки,

Розшитої узором полуниць?

О т е л л о

Таку я дарував їй на весілля.

Я г о

Не знав цього. А справа ось яка:

Такою саме хусткою сьогодні

Мікеле утирав своє чоло.

О т е л л о

Якщо це та...

Я г о

Чи та, чи інша хустка,

Вона лиш зайвий доказ на додачу

До тих, що ми раніше вже знайшли.

О т е л л о

Дай бог падлюці тисячу життів,

Бо одного не вистачить для помсти!

Тепер я бачу, Яго, все це – правда.

Дивись, я на долоню цю дмухну,

І слід любові, як пушинку, здую.

Розвіялась. Нема її. Усе.

О помсто і ненависть, встаньте з пекла

І сповніть груди вщерть шипінням змій!

Я г о

Спокійніше.

О т е л л о

Ні, крові, крові, крові!

Я г о

Іще ви передумаєте.

О т е л л о

Ні!

Ніколи, Яго. Як холодний струмінь
Із спіненого Понту день і ніч
До Геллеспонту рветься неухильно,
Так і кривавим задумам моїм,
Клянусь, не буде доти вгамування,
Аж поки в помсту їх не переллю.
(стає навколішки)
Клянусь тобою, віковічне небо:
Обітницю відплати я даю
І слово не порушу.

Я г о

Не вставайте.
(теж стає навколішки)
Беру у свідки вас, вогні планет,
На небозводі сяючі, що Яго
Себе, свій розум, руки віддає
Зневаженому маврові на службу.
Здійсню я все, що він мені накаже,
Хоча би довелось пролити кров.

Обоє встають.

О т е л л о

Мій спільнику, любов твою приймаю,
Але на слові зразу ж і ловлю:
Щоб за три дні дізнався я від тебе,
Що Кассіо немає у живих.

Я г о

Наказ ваш буде виконано: згине
Мій друг. Та ви хоч їй лишіть життя.

О т е л л о

О ні, прокляття їй, брудній тварюці!
Прокляття їй! Не залишай мене.
Ходім, складемо план, як нам скоріше
Дияволицю знищити. Тепер
Ти будеш лейтенантом.

Я г о

Ваш навіки.

Ідуть геть.

Сцена четверта

Перед замком.

Входять Д е з д е м о н а, Е м і л і я та блазень.

Д е з д е м о н а. Чи не скажеш, блазню, де живе лейтенант Кассіо?

Б л а з е н ь. Не скажу.

Д е з д е м о н а. Чом же?

Б л а з е н ь. Він - людина військова, а про таких краще не базікати. Тому це - військова таємниця.

Д е з д е м о н а. Що ж тоді робити?

Б л а з е н ь. Не скажу. Це теж - військова таємниця.

Д е з д е м о н а. Чи не розшукаєш ти його, щоб передати дещо на словах?

Б л а з е н ь. Це не перевищує можливостей людського розуму, тому я охоче це зроблю.

Д е з д е м о н а. Скажи, щоб він прийшов сюди. Я схилила генерала на його бік, і є надія, що все влаштується.

Блазень іде геть.

Де я могла хустину загубити?

Е м і л і я

Не знаю, пані.

Д е з д е м о н а

Краще б гаманець,

Набитий золотими, я згубила.

На щастя, мій Отелло не ревнивий.

Бог знає, що подумати б він міг?

Е м і л і я

Отелло не ревнивий?

Д е з д е м о н а

Ні, здається.

Тропічне сонце випалило в ньому

Недолік цей.

Е м і л і я

Он він сюди іде!

Д е з д е м о н а

Не дам йому я спокою сьогодні,
Аж поки лейтенанта не пробачить.

Входить О т е л л о.

Ну, як твоє здоров'я?

О т е л л о

Все пройшло.

(на бік)

Як тяжко прикидатись! – Як живеш ти?

Д е з д е м о н а

Спасибі, добре.

О т е л л о

Руку дай мені.

Яка вона волога!

Д е з д е м о н а

Це тому,

Що праця і турботи не сушили.

О т е л л о

Така вологість – безперечний знак

Натури, що розпусна й велелюбна.

Рука, така волога і гаряча,

Неволі вимагає, і молитви,

І посту, і набожності занять.

У ній живе диявол. Він бунтує

І сходить потом. Щедра ця рука

Готова дарувати подарунки

Усякому.

Д е з д е м о н а

Ти можеш так сказати:

У ній тобі я серце віддала.

О т е л л о

Колись рука із серцем віддавалась,
А нині віддається лиш рука.

Д е з д е м о н а
Чи виконав ти, милий, обіцянку?

О т е л л о
Яку, моя голубко?

Д е з д е м о н а
Я послала
По Кассію, щоб з ним ти помирився.

О т е л л о
Сьогодні нежить мучає мене.
Подай хустину.

Д е з д е м о н а
Прошу.

О т е л л о
Ні, не цю,
А ту, що дарував я.

Д е з д е м о н а
Ту хустину
Я залишила вдома.
О т е л л о
Справді?

Д е з д е м о н а
Справді.
О т е л л о
Вона дісталась матері моїй
В дарунок від циганки-ворожбитки.
Циганка говорила: доки хустка
У матері, не зблякне ні краса,
Ні батькова любов не охолоне.
Якщо ж її загубить чи віддасть,
То батько мій полюбить іншу жінку.
Мені цю хустку мати віддала

Невдовзі перед смертю, наказавши
Її подарувати нареченій.
Я це зробив. Дивись же, бережи
Дарунок мій, немов зіницю ока.
Якщо її комусь ти віддаси
Або загубиш, біди неминучі.

Д е з д е м о н а
Невже?
О т е л л о
Це правда. Хустка з волокна,
Що сприйняло властивості магичні.
Його пряля пророчиця Сівілла,
Що прожила на світі двісті літ.
Тканина чарівна і таємнича,
Фарбована могильним порошком.

Д е з д е м о н а
Невже це правда?

О т е л л о
Так мені казали.

Д е з д е м о н а
То краще б я не бачила її!

О т е л л о
Ага! Чому?

Д е з д е м о н а
Навіщо говорить
Зі мною так поривчасто і дико?

О т е л л о
Ти загубила хустку? Де вона?

Д е з д е м о н а
О боже!
О т е л л о
Говори.

Д е з д е м о н а
Не загубила.
А раптом і згубила б? Що тоді?

О т е л л о
Як - що тоді?

Д е з д е м о н а
Я хустку не губила.
О т е л л о
То принеси її і покажи.

Д е з д е м о н а
Я можу, та не хочу. Це - відмовка,
Щоб не вести про Кассію розмову.
Прошу, його на службу поверни.

О т е л л о
Ти принеси хустину. Відчуваю:
Тут щось недобре.

Д е з д е м о н а
Він - людина гідна.

О т е л л о
Хустину!
Д е з д е м о н а
Ні, про Кассію спочатку.

О т е л л о
Хустину!
Д е з д е м о н а
Він з тобою поділяв
Труди і небезпеки, у житті
Постійно покладаючись на тебе.

О т е л л о
Хустину!
Д е з д е м о н а
Слухай...

О т е л л о

Геть з моїх очей!

(Іде геть.)

Е м і л і я

Оце так - не ревнивий!

Д е з д е м о н а

Вперше бачу

Його таким. Напевне, в тій хустині

І справді є якась таємна сила.

Нещасна я, що втратила її.

Е м і л і я

За рік чи два не вивчиш чоловіка.

Він - шлунок, а дружина - то пожива:

Коли голодний, їсть; набивши пузо,

Відригує. Он Кассіо і Яго.

Входять К а с с і о і Я г о.

Я г о

Не обійтись без неї нам. До речі,

Ось і вона. Настійливо просіть.

Д е з д е м о н а

Що, Кассіо, ви скажете?

К а с с і о

Те ж саме.

Прошу вас заступитися за мене.

Життя мені не мило, доки я

Не виправданий тим, кому всім серцем

Я відданий. Замучився я зовсім

Чекати в невідомості. Якщо

Мій гріх такий тяжкий і непростимий,

Що ні минула, ні майбутня служба

Спокути не заробить, хай дізнаюся

Хоча б про це. Я ладен з цим змиритись,

Щоб в іншому покликанні шукати

Примхливе щастя.

Д е з д е м о н а

Кассіо, на жаль,

Я втратила колишній вплив на мавра.

Мій чоловік зробився зовсім іншим.

Якби він і обличчям так змінився,

Як духом, — не впізнала би його.

Бажала б я, щоб ангели просили

За мене, як просила я за вас.

Та викликала в нього тільки гнів.

Ще трохи потерпіть. Усе, що можу,

Зроблю для вас і навіть значно більше,

Аніж для себе. Вдовольніться цим.

Я г о

Він гнівався?

Е м і л і я

Він тільки-но пішов,

До краю роздратований.

Я г о

Він може

Так гніватись? Я бачив, як в бою

Косили ядра стрій його солдатів,

Як вбило брата рідного його,

Та він і тут собою володів.

Якщо вже він розгнівався і справді,

То, певне, із важливої причини.

Піду поговорю з ним.

Д е з д е м о н а

Так, піди.

Яго іде геть.

Можливо, він з Венеції листа

Дістав або відкрив на Кіпрі змову,

Та, видно, неприємності й діла

Затьмарили у нього ясність думки.

Так іноді дратують нас дрібниці,

Коли тяжка турбота на душі.

Буває, палець заболить, а біль

Охоплює усе здорове тіло.

Чоловіки — не боги; вимагати
Уваги їх, неначе в наречених,
І смішно, і безглуздо. Покартай,
Еміліє, мене за цю помилку.
Його я звинуватила даремно.
Не винен він у грубості своїй.

Е м і л і я
Дай боже, щоб причиною були
Турботи, а не ревності звичайні.

Д е з д е м о н а
Ні, приводу йому я не давала.

Е м і л і я
Навіщо привід для ревливих душ?
Ревнують не тому, що є причина,
А лиш тому, що хочуть ревнувати.
Ревнивець сам розпалює себе.

Д е з д е м о н а
Врятуй, господь, від ревностей Отелло!

Е м і л і я
Амінь!
Д е з д е м о н а
Піду провідати його.
Ви, Кассіо, побудьте трохи тут.
Якраз, можливо, трапиться нагода
І я його умовлю.

К а с с і о
Щиро вдячний.

Дездемона і Емілія ідуть.
Входить Б і а н к а.
Б і а н к а
Добридень, друже Кассіо!

К а с с і о
Біанко!

Що робиш тут, красуне? Я хотів
Прийти до тебе ввечері сьогодні.

Б і а н к а
А я ішла до тебе на квартиру.
Не бачились сім днів і сім ночей!
Пішов, і мов крізь землю провалився!
Сто шістдесят годин – хіба це жарт?!

К а с с і о
Пробач мені, Біанко, цю розлуку.
Я мав багато клопотів гірких
І прикрощів. Та скоро я звільнюся,
І ми усе з тобою надолужим.
Тим часом виший хусточку мені
Таку, як ця.
(Дає їй хустину Дездемони.)

Б і а н к а
Ти де її дістав?
Либонь, нова коханка дарувала?
Так ось ти з ким весь тиждень пропадав?

К а с с і о
Облиш до біса ревності невчасні!
Ти думаєш, ця хустка від коханки?
Їй-богу, ні!

Б і а н к а
А де ж вона взялась?

К а с с і о
Не знаю й сам. Знайшов у себе вдома.
Мені узор сподобався її.
Зніми його, допоки хустка в мене,
Бо доведеться, певне, віддавати
Господарю. А поки що іди.

Б і а н к а
Іти? Навіщо?

К а с с і о

Мушу дочекатись
Я генерала нашого. Не хочу,
Щоб він мене з тобою тут застав.

Б і а н к а
Скажи чому? Соромишся? Не любиш?

К а с с і о
Не думай, що тебе я не люблю.

Б і а н к а
А що тоді ти думати накажеш?
Мене хоча б до рогу проведи
І обіцяй, що прийдеш ти сьогодні.

К а с с і о
Далеко я не можу провести,
Бо зустріч тут призначена у справах.
А ввечері прийду.

Б і а н к а
Не обдури.
Доводиться обставинам скоритись.

Ідуть геть.

ДІЯ ЧЕТВЕРТА

Сцена перша

Перед замком.
Входять О т е л л о і Я г о.

Я г о
Ви так вважаєте?

О т е л л о
Звичайно, Яго!
Я г о
Що цілуватись потай...
О т е л л о

...то - обман.

Я г о

І голою полежати у ліжку

Із другом неможливо без гріха?

О т е л л о

Як без гріха, то нащо роздягатись?

Навіщо лицемірить перед небом

І хитрувати з чортом в той же час?

Я г о

Якщо не відбувається нічого,

То я гріха великого не бачу.

Але якщо я хустку дарував

Своїй дружині...

О т е л л о

Що тоді?

Я г о

Ця хустка

Тоді належить їй. Дружина може

Розпоряджатись нею як завгодно.

О т е л л о

І честь належить їй. Невже і нею

Дозволиш ти розпоряджатись їй?

Я г о

Чесць жінки - щось невидиме. І часто

Її нема, хоч думають, що є.

А хустка...

О т е л л о

Чом нагадуєш ти знову?

Це слово в мозку крутиться, як ворон

Над житлом, де безчинствує чума.

Так хустка ця у нього, ти казав?

Я г о

Це - не біда.

О т е л л о

Та доброго тут мало.

Я г о

Навіщо прислухатися до того,
Що всюди безсоромно і нахабно
Спокусник розголошує про жінку,
Яку він згвалтував чи переміг?

О т е л л о

Про неї він базікав?

Я г о

Так.

О т е л л о

Про що?

Я г о

Про те, від чого легко відріктися.

О т е л л о

Та все ж таки.

Я г о

Казав, що з нею він...

О т е л л о

Що з нею?

Я г о

Що лежав...

О т е л л о

Із ким? Із нею?

Я г о

Із нею чи на ній – як вам завгодно.

О т е л л о. Лежав із нею? Чи на ній?.. Він її знеславив. Лежав із нею? Яке паскудство!
Хустина... примусити зізнатись... хустина! Примусити зізнатись і повісити. Ні, спочатку
повісити, а потім примусити зізнатись. Я весь тремчу. Якби нічого не було, я не дійшов
би до такого стану. Не слова так вразили мене. Тьху! Носи, вуха, губи – чи можливо?
Примусити зізнатися!.. Хустина!.. О дияволе!
(Падає непритомним.)

Я г о

Як добре діють ліки! Дійте, дійте!

Так зводять з глузду легковірних дурнів
І без вини знеславляють жінок. –
Агов! Опам'ятайтесь, генерале!

Входить К а с с і о.
Погляньте, лейтенанте.

К а с с і о
Що з ним сталося?

Я г о
Падуча, певне. Вдруге за добу.

К а с с і о
Потерти скроні треба.

Я г о
Ні, не можна.
Хвороба має йти своїм порядком,
А то вуста запіняться, і він
Почне біситись. Ось він ворухнувся.
Ідіть, нехай отямиться він трохи.
Коли звільнюся, зможемо тоді
Поговорить.
Кассіо іде.
Що з вами, генерале?
Ви гулю не набили на чолі?

О т е л л о
Глузуєш з мене?

Я г о
Боже борони!
Хотів би я, щоб ви удари долі
Сприймали як розумний чоловік.

О т е л л о
Рогатий чоловік – потвора й звір.

Я г о
Тоді немало звірів і потвор

На вулицях багатолюдних міст.

О т е л л о

Так все це – правда? Він тобі зізнався?

Я г о

Кріпиться, і нехай потішить вас,
Що може бути з кожним це нещастя.
Мільйони сплять на прохідних дворах,
Які зовуть чомусь подружнім ліжком.
Вам краще: ви позбавились ілюзій.
Яке знущання матінки-природи –
З розпусницями з'єднувати нас
І в цноту їх примушувати вірить!
Ні, краще знати про свою ганьбу,
І зразу стане ясно, що робити.

О т е л л о

Ти мудрий і слова твої розумні.

Я г о

Я вам пораджу зараз заховатись.
Та чи терпіння вистачить у вас?
Під час припадку вашого – до речі,
Так розпускатись вам не до лиця –
З'явився Кассіо. Я здогадався
Його спровадить. Вашу неприємність
Я пояснив хворобою. Та скоро
Повинен повернутись він сюди.
Бажаєте, я заведу розмову?
А ви за ним зі схованки слідкуйте,
За жестами, за виразом обличчя,
І відмічайте глум або презирство,
З яким про неї буде говорить.
Його примушу знову розказати,
Як часто, де й коли дружину вашу
Він зустрічав і був близький із нею.
Побачите гримаси. – Хай вам біс!
Чи не могли б в руках себе тримати?
Якщо ви свій не стримаєте гнів,
Я просто поважати вас не зможу.

О т е л л о

Я обіцяю витримати все,
Але опісля буду я нещадним.

Я г о

Усе в свій час. Пора вам заховатись.

Отелло ховається.

Під виглядом розмов про Дездемону

Я про Біанку мову заведу.

Біанка за покликанням повія

І заробляє цим собі на хліб.

Та закохалась в Кассіо без тями,

Потрапила, як пташка, у сільце.

Усе життя дурила багатьох,

Щоб ним одним обманутою бути.

Коли про неї чує він, від сміху

Утриматись не може. Ось і він.

Входить К а с с і о.

Нехай красунчик тільки заірже,

Отелло шаленітеме, віднісши

Цей сміх і цю розв'язність на адресу

Безвинної, по суті, Дездемони. –

Що чути, лейтенанте?

К а с с і о

Це звання

Мені вже, як не прикро, не належить.

Я г о

Палкіше умовляйте генеральшу.

(тихіше)

Якби звання Біанка повертала,

Чекать не довелось би.

К а с с і о

(зі сміхом)

Ані дня.

О т е л л о

(на бік)

Ви тільки гляньте – він уже сміється!

Я г о

Вона у вас закохана без тям.

К а с с і о

Здається, закохалася і справді.

О т е л л о

(на бік)

І він не заперечує цього.

Я г о

Скажіть відверто, Кассіо...

О т е л л о

(на бік)

Він просить

Розповісти подробиці. Це добре.

Я г о

Ви хочете із нею одружитись?

Вона так запевняла.

К а с с і о

Ха-ха-ха!

О т е л л о

Смієшся? Торжествуй. Ще пожалкуєш.

К а с с і о

Із нею одружитись? Із такою!

Я з глузду ще не з'їхав, слава богу.

Ти насмішив мене! Ха-ха-ха-ха!

О т е л л о

(на бік)

Так, так. Хто виграє, той і сміється.

Я г о. Справді, ходять чутки, що ви на ній женитесь.

К а с с і о. Які нісенітниці!

Я г о. Навіщо мені брехати?

О т е л л о(на бік). Ніби мене вже нема на світі!

К а с с і о. Ця мавпочка сама розпустила чутки; вона впевнена, що я одружусь із нею, бо любить мене. Та я їй нічого не обіцяв.

О т е л л о(на бік). Яго робить мені знаки. Зараз почнеться розповідь.

К а с с і о. Вона була тут недавно, просто бігає за мною. Днями я розмовляв на березі з кількома венеціанцями. Звідки не візьмись, ця краля і кидається мені на шию. Ось так.

О т е л л о(на бік). Мабуть, він показує, як вона пищить: "О мій Кассіо!"

К а с с і о. І вішається, і плаче, і смикає, і тягне за собою. Ха-ха-ха!

О т е л л о(на бік). Тепер він зображає, як вона втаскувала його в мою спальню. О, я добре бачу твій ніс, але не бачу собаки, якій міг би жбурнути його!

К а с с і о. Треба буде кинути її.

Я г о. Дивіться, он вона йде.

К а с с і о. Ненаситний тхір! І яка напахчена!

Входить Б і а н к а.

Довго ти будеш бігати за мною?

Б і а н к а. Ні вже, пробач. Хай чорт і його бабуся бігають за тобою. Тримай свою хустку, негіднику! Дурна я була, що взяла її. Вищий йому таку ж саму! Чи ви чули щось подібне? Знайшов у себе в кімнаті і не знає чия. Так я і повірила! Це дарунок якоїсь сучки, а я повинна знімати з неї узор! На, забори її!

К а с с і о. Ну, що ти, мила Біанко, що ти?

О т е л л о(на бік). О небо! Це ж моя хустина!

Б і а н к а. Якщо хочеш, приходь сьогодні вечеряти зі мною. А якщо не сьогодні, приходь, коли надумаєш.

Іде геть.

Я г о. Біжіть за нею!

К а с с і о. Справді, побіжу. А то ще почне лаятись на вулиці.

Я г о. Ви будете вечеряти у неї?

К а с с і о. Напевне.

Я г о. В такому разі, я теж прийду. Треба поговорити.

К а с с і о. Чудово! Обов'язково приходь.

Я г о. Побачимо. Доженить її.

Кассіо іде геть.

О т е л л о(виходячи вперед). Яго, як мені його вбити?

Я г о. Ви помітили, як він пишається власною підлістю?

О т е л л о. О Яго!

Я г о. А ви впізнали хустину?

О т е л л о. Вона справді моя?

Я г о. Звичайно, ваша. Бачите, як не шанує він цю вітрогонку, вашу дружину. Вона дарує йому хустину, а він віддає її своїй шльондрі.

О т е л л о. Я хотів би дев'ять років вбивати його. Справді, вітрогонка. Чарівна! Божевнена!

Я г о. Пора б вам забути про це.

О т е л л о. Так, Яго. Хай вона згине, згниє й буде проклята цієї ночі. Я не дам їй прожити дня. Серце моє стало каменем. Вдариш – і заб'єш об нього руку. Все це так. Та не було на світі більш дивного створіння. Її місце поруч з якимось володарем світу, щоб ділити з ним життя і надихати його.

Я г о. Не годиться вам так думати про неї.

О т е л л о. Чорти б її взяли! Я лиш згадую: яка вона рукодільниця! А як розуміє музику! Своїм співом вона могла б зачарувати лютого ведмедя. У неї такий високий розум, така багата уява.

Я г о. Цим вона ще гірша.

О т е л л о. О, в тисячу разів гірша! І така мила!

Я г о. Занадто мила.

О т е л л о. Справедливо. Та як жаль, Яго! О Яго, як жаль!

Я г о. Ну, якщо вам так жаль, видайте їй грамоту на право грішити. Якщо це не хвилює вас, то й нікого не стосується.

О т е л л о. Я розірву її на шматки. Наставити мені роги!

Я г о. Ганебно!

О т е л л о. І з ким! З моїм підлеглим!

Я г о. Тим більше.

О т е л л о. Дістань мені якусь отруту, Яго, сьогодні ж. Я не буду з нею нічого з'ясовувати, щоб її тіло і краса не затьмарили мені розум. Дістань сьогодні ж, Яго.

Я г о. Навіщо отрута? Краще задусить її на ліжку, яке вона осквернила.

О т е л л о. Хороша думка. Знаєш, це справедливо. Це мені подобається.

Я г о. А Кассіо залиште мені. Вночі почуєте дещо.

О т е л л о

Чудово, Яго!

Труба за сценою.

Що там за труба?

Я г о

Напевне, із Венеції звістки.

Он Лодовіко і дружина ваша.

Входять Л о д о в і к о, Д е з д е м о н а і почет.

Л о д о в і к о

Вітаю, генерале!

О т е л л о

Щиро радий.

Л о д о в і к о

Привіт вам від сенаторів і дожа.

(Подає йому пакет.)

О т е л л о

Цілую шанобливо їх пакет.

(Розкриває листа і читає.)

Д е з д е м о н а

Які новини привезли, кузене?

Я г о

Синьйоре, радий бачить вас на Кіпрі.

Для нас це – задоволення і честь.

Л о д о в і к о

Спасибі вам за щирі привітання.

Як поживає Кассіо?

Я г о

Живе...

Д е з д е м о н а

Між ним і генералом стався розлад.

Надіюсь, що помирите ви їх.

О т е л л о

Ти думаєш?

Д е з д е м о н а

Не чую.

О т е л л о

(читає)

"Цей наказ

Вам пропоную виконати негайно".

Л о д о в і к о

Слова ці не до вас. Вони з листа.

Так поміж ним і Кассіо незгода?

Д е з д е м о н а
На жаль. Хотіла б я їх помирити,
Бо Кассіо люблю.

О т е л л о
Вогонь і сірка!

Д е з д е м о н а
Що кажеш ти?

О т е л л о
Ти з розуму зійшла?

Д е з д е м о н а
Який сердитий!

Л о д о в і к о
Це, напевне, лист
Його розсердив. Волею Сенату
Він передати Кассіо повинен
Колишні повноваження на Кіпрі,
Самому ж до Венеції відбути.

Д е з д е м о н а
Яка я рада!
О т е л л о
Он як!
Д е з д е м о н а
Що, мій милий?
О т е л л о
Забула сором ти.

Д е з д е м о н а
Про що ти кажеш?
О т е л л о
Дияволе!
(Б'є її.)

Д е з д е м о н а
Нічим не заслужила!

(Плаче.)

Л о д о в і к о

В Сенаті не повірять, генерале,
Хоч поклянусь, що сам я свідком був.
Занадто розлютились ви. Просіть
Пробачення у неї. Бачте, плаче.

О т е л л о

Дияволе! Якби жіночі сльози
Плоди земні ростили, то від цих
Зростали б крокодили. Згинь з очей!

Д е з д е м о н а

Піду, щоб ти не сердився.
(Іде.)

Л о д о в і к о

Яка
Вона у вас покірна, генерале!
Прошу вас, поверніть її назад.

О т е л л о

Добродійко!

Д е з д е м о н а

Я слухаю, Отелло.

О т е л л о

Ну ось вона, розпоряджайтесь нею.

Л о д о в і к о

Розпоряджатись?

О т е л л о

Так. Це ж ви просили
Дружину повернути. Ось вона.
Уміє йти, уміє й повертатись,
Лишати і приходити назад,
І плакати ображено й покірно,
Немов би доброчесності взірець.
Покірлива, покірлива дружина!
Лий сльози, лий. – Я прочитав наказ

Негайно до Венеції вернутись. –
Іди собі! Коли потрібно буде,
Покличу я. – Готовий до від'їзду
У будь-яку хвилину. – Зникни! Згинь!

Дездемона йде геть.
Я Кассіо готовий здати справи.
Запрошую до себе на вечерю.
Ви – гість на Кіпрі бажаний. З приїздом!
Ласкаво прошу! – Мавпи і козли!
(Іде геть.)

Л о д о в і к о
І це той мавр, який усіх вражав
Незламністю і спокоєм душевним,
Якого ні труди, ні небезпеки,
Ні пристрасті зігнути не могли?

Я г о
На Кіпрі він змінився.

Л о д о в і к о
Він здоровий?
Не втратив глузду?

Я г о
Я судить не смію.
Він те, що є. Якщо він не такий,
Як має бути, хай допоможе бог
Йому зробитись знову тим, чим треба.

Л о д о в і к о
Свою дружину бити!

Я г о
Це погано.
Але якби ж то це було найгіршим!

Л о д о в і к о
Невже ця грубість для Отелло звична,
Чи так розхвилював його наказ?

Я г о

Розказувать про це мені не личить.
Про все, що бачив, краще помовчу.
Тепер самі за ним спостерігайте,
І висновки ви зробите самі.

Л о д о в і к о

Жалкую, що у ньому помилявся.

Ідуть геть.

Сцена друга

Кімната в замку.

Входять О т е л л о і Е м і л і я.

О т е л л о

Нічого вам не кинулось у вічі?

Е м і л і я

Поганого, клянусь, не помічала.

О т е л л о

Вона була з Кассіо удвох?

Е м і л і я

Бувала. Ну то й що? У їх розмовах
Я чула кожне слово.

О т е л л о

І вони

Не шепотілись?

Е м і л і я

Ні, не шепотілись.

О т е л л о

І вас не відсиляли?..

Е м і л і я

Ані разу.

О т е л л о

...з дорученням що-небудь принести?

Е м і л і я

О ні, ніколи.

О т е л л о

Дивно, дуже дивно!

Е м і л і я

За чесність Дездемони, генерале,
Я душу можу дати у заклад.
Вам думати інакше – гріх і сором.
Якщо ж якийсь облудник чи негідник
Вам нашептав ці капосні думки,
Хай повзає, проклятий, у пилюці
На віки вічні, як спокусник-змій.
Якщо вже Дездемона не взірець
Правдивої і вірної дружини,
Нема на світі шлюбів, є лиш блуд.

О т е л л о

Піди її поклич.

Емілія іде.

Наговорила!

Розпитувать її – даремна праця.
Лукава придзигльованка! Набреше,
А не повірять – стане на коліна
І присягає. Знаємо ми вас!

Входять Дездемона і Емілія.

Дездемона

Мене ти кликав?

О т е л л о

Підійди сюди.

Дездемона

Чого ти хочеш?

О т е л л о

Глянути у вічі.
Дивись на мене прямо.

Д е з д е м о н а
Що за примха?
О т е л л о
(до Емілії)
А ви, кумасю, нас тепер залиште.
Постійте за дверима, щоб ніхто
В кімнату не заходив. При потребі
Покашляйте. Це ж – ваше ремесло.
Емілія виходить.

Д е з д е м о н а
Навколішках благаю: поясни,
Що все це значить? Я не розумію.
Я чую тільки лють в твоїх словах,
А не слова.

О т е л л о
Ти хто?

Д е з д е м о н а
Твоя дружина,
Що віддана обов'язку й тобі.

О т е л л о
Заприсягнись у цьому і згуби
Присягою свою брехливу душу.
Наважся присягнути.

Д е з д е м о н а
Свідок бог,
Провини за собою я не знаю!

О т е л л о
Та знає він, як зрадницю, тебе.

Д е з д е м о н а
Кому і з ким я зрадила? Коли?

О т е л л о

Ні, Дездемоно. З мене досить. Геть!

Д е з д е м о н а

Жахливий день! Скажи, чому ти плачеш?

Чи я причина цих гарячих сліз?

Ти думаєш, напевне, що призвідець

Раптового відкликання із Кіпру –

Мій батько? Може й так. Та я не винна;

Бо він мені, як і тобі, чужий.

О т е л л о

Нехай я чимось бога прогнівив.

Він міг би над моєю головою

Пролити зливу мук, нещасть і втрат,

Мене по шию в злигоднях втопити,

Згноїти в бездіяльності. І все ж

Я вірю, що у закутку душі

Я відшукав би мужність і терпіння,

Щоб встояти. Та зовсім інша справа

Зробитись посміховиськом, щоб кожен

Глумився з мене, кожен тикав пальцем...

Ні, стерпів би і це. Та розгубить,

Розтринькати навік скарбницю серця,

Де я тримав усі свої багатства...

Та зрозуміть, що всохло джерело

Всього, чим жив я, доки був живий...

Та знати, що зробилося воно

Болотом, де розмножуються жаби...

Терпіння, поміняй своє обличчя,

Із херувима фурією стань!

Д е з д е м о н а

Я сподіваюсь, ти у мене віриш?

О т е л л о

Як в мух на бойні у спекотний день,

Що плодяться, коли протухне м'ясо!

О, ти – полин, болиголов, бур'ян.

Від тебе голова моя чманіє.

Навіщо народилась ти на світ?

Д е з д е м о н а

Та чим я завинила? Що зробила?

О т е л л о

Чи ти для того біла, як папір,
Щоб хтось чорнилом написав "блудниця"?
Сказати, що зробила ти, тварюко,
Чим завинила ти переді мною?
Від сорому обличчя наче горно
Розжариться, як правду я скажу.
Немає сили вимовити. Ніс
Від смороду на небі затикають,
І місяць відвертається, і вітер,
Що безсоромно всіх підряд цілує,
Подався геть, щоб слів моїх не чуть.
А ти іще питаєшся, повіє,
Що ти зробила, чим ти завинила?!

Д е з д е м о н а

Мене так ображати, бачить бог,
Не смієш ти!

О т е л л о

Чому? Ти не повія?

Д е з д е м о н а

Христом клянусь, що ні! Якщо себе
Від посягань сторонніх зберігати
У цноті й чистоті для чоловіка
Не значить бути повією, то - ні.

О т е л л о

Ти не повія?

Д е з д е м о н а

Ні, клянусь спасінням.

О т е л л о

Не може бути!

Д е з д е м о н а

Небо, заступися!

О т е л л о

Ну, вибачай. А я тебе вважав
Повією з венеціанських вулиць,
Що вискочила заміж за Отелло.
(голосніше)
Гей, ключнице, апостоле в спідниці,
Що пекло стереже, заходьте, можна.

Входить Е м і л і я.

Ви здогадались, мова йде про вас.
Ми закінчили. Відчиняйте двері.
Ось гроші за мовчання і труди.

(Іде геть.)

Е м і л і я

Що він сказав? Що з вами, бідна пані?

Д е з д е м о н а

Я наче сплю.

Е м і л і я

Що сталося із ним?

Д е з д е м о н а

З ким сталося?

Е м і л і я

Із паном.

Д е з д е м о н а

Хто твій пан?

Е м і л і я

Та той, що й ваш.

Д е з д е м о н а

Немає в мене пана.

Не говори зі мною, не розпитуй.

Не можу говорити, ні ридати.

Немає слів. І сліз немає теж.

Сьогодні ліжко застели мені
Весільним простирадлом. Клич-но Яго.

Е м і л і я
О боже, як змінилася вона!
(Виходить.)

Д е з д е м о н а
Чим заслужила я такі підозри?
Що я собі дозволити посміла,
Щоб так жорстоко кривдити мене?

Повертаються Е м і л і я і Я г о.

Я г о
До ваших послуг, пані. Що тут сталося?

Д е з д е м о н а
Сама не знаю я. Дорослі з дітьми
Повинні бути ласкаві і прості.
Він лагідніше міг мене сварити:
Я поруч з ним і справді як дитя.

Я г о
Та в чому справа?

Е м і л і я
Сам би ти послухав.
Сварився мавр останніми словами.
І все терпіти? Ти повія, каже.

Д е з д е м о н а
Скажи, я заслужила це ім'я?

Я г о
Яке?
Д е з д е м о н а
Соромлюсь навіть повторити.

Е м і л і я
Повія, каже. Та останній злодій

Свої дівки так би не зганьбив!

Я г о

За що він так?

Д е з д е м о н а

Не можу здогадатись.

Та знаю, що образ не заслужила.

Я г о

Не плачте. То такий нещасний день.

Е м і л і я

Та чи для того кинула вона

Вітчизну, батька, друзів, щоб її

Повією назвали! Хто б не плакав?

Д е з д е м о н а

Така вже доля, видно.

Я г о

Що це з ним?

І звідкіля?

Д е з д е м о н а

Про це лиш небо знає.

Е м і л і я

Побачите, що наклеп цей брудний

На неї звів корисливий негідник,

Або шахрай, або нахабний раб,

Щоб вислужитись, — хай мене повісять!

Я г о

Таких людей не знайдеться на світі.

Д е з д е м о н а

Хто б він не був, пробач йому, Господь!

Е м і л і я

Нехай пробачить плаха чи мотузка,

А пекло обгризе йому кістки!

За що її повією честити?
З ким віялась вона, коли і як?
Клянусь, якийсь шахрай морочить мавра,
Якийсь мерзотник, підлий і лихий!
Якби цього наклепника спіймати
Та добре відшмагати батогами,
Від сходу і до заходу прогнати
По всій землі.
Я г о
Ну, досить. Не кричи!

Е м і л і я
А ти чого? Ти теж колись повірив
Пройдисвіту безчесному якомусь,
Що я з Отелло плутаюсь.

Я г о
Дурна!
Ішла б ти звідси геть.

Д е з д е м о н а
Мій добрий Яго,
Навчи, як повернути чоловіка.
Поговори з ним. Світлом присягаюсь,
Не знаю, як я втратила його.
Навколішках клянусь, якщо любов
Образила я думкою чи словом,
Якщо, хоч ненароком, зір чи слух
Мені хтось інший привертав до себе,
Якщо колись такий настане час,
Що зможу я Отелло розлюбити,
Хоча б мене він вигнав, як жебрачку, —
Нехай позбавить бог мене спасіння.
Ворожість мавра, злість його і гнів
Мені навік життя розбити здатні,
Та не любов. Яке огидне слово
"Повія"! Стати жінкою такою
Я б не могла за всі багатства світу.

Я г о
Облиште, заспокойтесь. Все мине.

Його гнітять політика й турботи.
Ось вам і дістається на горіхи.

Д е з д е м о н а
Якби ж то так!

Я г о
Ручаюся, що так.
Труба за сценою.
Труба вас закликає до вечері.
Пора вже вам запрошувати до столу
Посольство із Венеції. Не плачте.
Ідіть до них скоріше. Все мине.

Дездемона і Емілія ідуть геть.

Входить Р о д р і г о.

Як справи, Родріго?

Р о д р і г о. Я вважаю, що ти поводишся зі мною несправедливо.

Я г о. А в чому несправедливість?

Р о д р і г о. Щодня ти хитруєш зі мною і скоріше віддаляєш, ніж наближаєш мене до мети. Досить! Більше цього не буде. Крім того, я не певен, що вибачу тобі все, що вже витерпів через тебе.

Я г о. Вислухайте мене.

Р о д р і г о. Я надто довго тебе слухав! Твої слова розходяться з ділами.

Я г о. Ви даремно звинувачуєте мене.

Р о д р і г о. Ні, не даремно. Я розтратив свій статок. Половина тих коштовностей, які ти повинен був передати від мене Дездемоні, спокусила б і монахиню. Ти казав, що, приймаючи їх, вона подавала мені надії. Але й досі нічого не видно.

Я г о. Чудово. Далі.

Р о д р і г о. Не чудово, а препогано. Далі нікуди. Я бачу, що мене ошукано.

Я г о. Дуже добре!

Р о д р і г о. Кажу тобі, що зовсім не добре! Я відкриюсь Дездемоні. Якщо вона поверне мої коштовності, я відмовлюсь від своїх домагань і спокутую їх розкаянням. Якщо ні, я вимагатиму від тебе повного відшкодування.

Я г о. Ви все сказали?

Р о д р і г о. Так. І все це виконаю.

Я г о. Тепер я бачу, що в тебе є характер. З цієї хвилини я буду про тебе кращої думки. Дай руку, Родріго! Ти правильно звинуватив мене. І все ж я стверджую, що діяв чесно.

Р о д р і г о. Щось не помітно.

Я г о. І це правда. Непомітно. Але давай говорити прямо. Якщо ти, Родріго, дійсно такий, як здався мені щойно, і в тебе є сила, відвага і завзяття, покажи їх цієї ночі. І

якщо наступної Дездемона не буде твоєю, можеш зарізати мене на вулиці чи прикінчити якимось інакше.

Родріго. Але що ти пропонуєш? Чи це можливо і чи розумно?

Яго. Послухай, з Венеції прийшов наказ про призначення Кассіо на місце Отелло.

Родріго. Це правда? Отже, Отелло і Дездемона повертаються до Венеції?

Яго. О ні, він їде в Мавританію і забирає прекрасну Дездемону, якщо тільки якась несподіванка не затримає його тут. І було б найкраще вивести Кассіо з обігу.

Родріго. Що це означає?

Яго. Це означає, що треба його зробити нездатним зайняти місце Отелло, розтрошивши йому голову.

Родріго. І це ти пропонуєш мені?

Яго. Так, якщо ти бажаєш собі добра. Він вечеряє сьогодні з однією шльондрою. Я теж до них піду. Він ще не чув про своє призначення. Хочеш його підстерегти? Тоді я влаштую, що він піде додому між північчю і першою, а ти напади. Я буду поруч і наспію. З двома йому не впоратись. Не відкривай рота від здивування! Ходімо, я так доведу тобі необхідність його смерті, що ти вважатимеш себе зобов'язаним знищити його. Я запізнююсь на вечерю.

Родріго. Ходімо. Послухаю, що ти скажеш.

Яго. І ти згодишся, що я маю рацію.

Ідуть геть.

Сцена третя

Інша кімната в замку.

Входять Отелло, Лодовіко,
Дездемона, Емілія і почет.

Лодовіко

Будь ласка, не потрібно проводити.

Отелло

Дозвольте. Це корисно перед сном.

Лодовіко

Спасибі за вечерю, на добраніч.

До зустрічі.

Дездемона

Ми завжди раді вам.

Отелло

Ми можемо рушати? Дездемоно!

Дездемона
Я слухаю, Отелло.

Отелло
Йди, лягай.
Я скоро надійду. Свою служницю
Ти відпусти. Зроби це неодмінно.
Мене ти чуєш?

Дездемона
Добре, відпущу.

Отелло, Лодовіко і почет виходять.

Емілія
Ну, як тепер? Немов би став добріший?

Дездемона
Сказав, що скоро вернеться додому.
Звелів мені самій лягати в постіль
І відпустити наказав тебе.

Емілія
Мені іти від вас?

Дездемона
Так він бажає.
Тому дістань, Еміліє, мені
Нічну сорочку і давай прощатись.
Не можна суперечити йому.

Емілія
Не знати б вам його!

Дездемона
О ні! Даремно
Ти кажеш це. Я так його люблю,
Що навіть гнів його, його упертість, —
Ось тут, будь ласка, гудзик відстебни, —
Для мене мають цінність і принадність.

Е м і л і я

Я постіль застелила, як просили,
Весільним простирадлом.

Д е з д е м о н а

Все одно.

Дурниці. Та якщо б так раптом сталось,
Що першою за тебе я помру,
Ти в простирадло це мене закутай,
Неначе в саван.

Е м і л і я

Годі! Перестаньте!

Д е з д е м о н а

У матері колись була служниця
Варвара. Закохалася по вуха
У вітрогона. Він її прогнав.
Вона тоді усе співала пісню,
Сумну і старовинну, про вербу.
І так, її співаючи, померла.
Оця верба сьогодні і у мене
Весь вечір не іде із голови.
От сяду, підпрусь і заспіваю,
Як та Варвара. – Скоро ти? Кінчай.

Е м і л і я

Подати вам халат?

Д е з д е м о н а

Ні; подивись:

Ти тут забула шпильку відколоти.
А Лодовіко гарний і ставний...

Е м і л і я

І справді, красень!

Д е з д е м о н а

Говорив цікаво.

Е м і л і я. Я знаю у Венеції одну даму, що пішла б до Палестини босою за один дотик
його нижньої губи.

Д е з д е м о н а

(співає)

"Тужила дівчина у пізню добу,
Ридала, немов навіжена.
А потім співала вона про вербу:
Ой вербонько, вербо зелена.

Повз неї повільно котилась ріка,
І скаржилась їй наречена
На зраду підступну свого юнака.
Ой вербонько, вербо зелена".

Скоріше прибери. Він зараз прийде.
(співає)
"З вербового листя..."
Ні, щось не так. Хтось стукає?

Е м і л і я

Це вітер.

Д е з д е м о н а

(співає)

"Він їй говорив: — Не тримай, відпусти!
Мене не хапай за рамена.
Тобі я не вірний, то зраджуй і ти.
Ой вербонько, вербо зелена.

І падали сльози її на пісок,
Звучала журба невтоленна:
З вербового листя сплету я вінок,
Ой вербонько, вербо зелена.

У хвилі я кинутись не побоюсь.
Глибока вода і студена.
Нехай він заплаче, як я утоплюсь,
Ой вербонько, вербо зелена".

Тепер іди до себе. На добраніч.
Щось очі запекло. Чи не до сліз?

Е м і л і я

Нічого це не значить.

Д е з д е м о н а
Є прикмета.
О, ці чоловіки! Скажи мені,
Чи є поміж заміжніми жінками
Такі, що можуть зрадить?

Е м і л і я
Звісно, є.
Д е з д е м о н а
І ти могла би зрадить чоловіка
У обмін на, скажімо, цілий світ?

Е м і л і я
А ви хіба цього би не зробили?

Д е з д е м о н а
Як перед богом, я би не змогла!

Е м і л і я
Я також не змогла би перед богом.
А потемки, без свідків, то - чому ж?

Д е з д е м о н а
Ти б зрадила?

Е м і л і я
Та за таку платню!
За цілий світ! Ціна невідповідна
Маленькому гріхові.

Д е з д е м о н а
Ні, неправда,
Ти б не змогла.

Е м і л і я
Їй-богу, би змогла!
Сама впала, сама би й підвелась. Звичайно, я не зробила б цього за якусь жалюгідну
каблучку, два-три шматки батисту, сукню, спідницю, капелюшок чи подібні дурниці.
Але за цілий світ! Яка з нас не прикрасила би чоловіка рогами, щоб потім цілий світ
покласти до його ніг! Я пішла би в чистилище задля цього.

Д е з д е м о н а

Ганьба мені, коли б могла я впасти
За цілий світ, за всі його скарби!

Е м і л і я. Та ви поміркуйте, цей гріх був би частиною всесвіту, а всесвіт – вашим. У
вашій волі було б гріх обернути на будь-що інше.

Д е з д е м о н а

Не вірю я, що є такі жінки.

Е м і л і я

Їх дюжини, і стільки на додачу,
Що весь би світ наповнили вони,
Який їм був обіцяний за зраду.
В гріхопадінні жінки чоловік
Найбільше винен: любить недостатньо,
Розтрачує на інших запал свій,
Або ревнує жінку безпідставно,
Або позбавить волі норовить,
Чи просто б'є, чи не дає їй грошей.
Покірні ми, та можемо помститись.
Хай знають наші суджені, що ми
Природою влаштовані так само.
Наш зір і смак такий же, як у них.
Що солодко чи гірко для одних,
Те і для інших солодко чи гірко.
Коли вони готові зрадить нас
У пошуках нових, незвичних вражень,
І пристрастей нових, і насолод,
Хай знають, що і в нас живе завжди
Потреба в заборонному й новому.
До того ж, ми поступливі й слабкі,
І пристрасті хвилюють наші душі.
Якщо чоловікам простимий гріх,
То ми, жінки, рівняємось на них.

Д е з д е м о н а

Добраніч. Долю витерплю жіночу,
Бо злом за зло платити я не хочу.

Виходять.

ДІЯ П'ЯТА

Сцена перша

Кіпр. Вулиця.

Входять Я г о і Р о д р і г о.

Я г о

За рогом стань. Він зараз пройде мимо.

Меч приготуй і влучно вдарь його.

Сьогодні все поставлено на карту:

Чекає перемога чи поразка.

Не бійся. Я сховаюсь поблизу.

Р о д р і г о

Допоможи у випадку невдачі.

Я г о

Я буду поруч. Стань, де я сказав.

(відходить вбік)

Р о д р і г о

Не дуже я охочий до убивства,

Та Яго все ж мене переконав.

Одним хвальком на світі стане менше.

(Стає за рогом.)

Я г о

Родріго я роз'ятрив, наче прищ.

Він розпалився. Хто кого заколе?

Він Кассіо, чи Кассіо його?

Або обидва згинуть? Все на користь.

Залишиться живим Родріго – треба

Вертать йому ті гроші і дарунки,

Що нібито я брав для Дездемони.

Цьому не бути. Їх уже нема.

А уціліє Кассіо – милуйся

І далі на його щасливу долю

Та на своє нещастя. Ще й колись

Йому Отелло може розказати

Про наклепи, що я на нього звів.

Це небезпечно. Мусить він померти.
Так буде краще. Ось вже він іде.

Входить Кассіо.

Р о д р і г о
Його хода. Негіднику, помри!
(Кидається на Кассіо.)

К а с с і о
І дійсно, надійшов би мій кінець,
Коли б не мав я панциру міцного.
Дай, випробую твій!
(Ранить Родріго.)

Р о д р і г о
Мене убито!
Із засідки вибігає Яго, ранить Кассіо
в ногу і тікає.

К а с с і о
Прокляття! Я скалічений! Убивство!
(Падає.)
Оддалік з'являється О т е л л о.

О т е л л о
Це Кассіо. Дотримав слова Яго.

Р о д р і г о
О, я підлота!

О т е л л о
Безперечно він.

К а с с і о
На допомогу! Лікаря! Вогню!

О т е л л о
Звичайно, він! Мій справедливий Яго,
Суворий месник, непідкупний друг,
Мені ти приклад подаєш наочний,

Яким твердим я мушу бути сам.
Лебідонько, коханець твій убитий.
Пора й тобі за ним. Я не розм'якну
Від чар твоїх. Собою володію
І цю ганьбу твоєю кров'ю змию.
(Іде геть.)

Входять Л о д о в і к о і Г р а ц і а н о.

К а с с і о
Невже немає жодної душі?
Ні вартових, ні пізніх перехожих?
Сюди! Скоріше!

Г р а ц і а н о
Там якась біда.
Жахливий крик.

К а с с і о
Рятуйте!

Л о д о в і к о
Чули - кличуть?
Р о д р і г о
Негіднику!
Л о д о в і к о
Тут, видно, не один.
Можливо, прикидаються майстерно,
Щоб в темряві у пастку заманити.

Р о д р і г о
Ніхто не йде? Стікаю кров'ю я!

Л о д о в і к о
Ви чули?
Повертається Я г о зі смолоскипом.

Г р а ц і а н о
Хтось іде на допомогу,
Озброєний, з вогнем.

Я г о

Хто тут кричав?

Хто допомогу кликав? Де убивство?

Л о д о в і к о

Не знаємо.

Я г о

Ви що, не чули криків?

К а с с і о

Сюди! Допоможіть заради бога!

Я г о

Що сталося?

Г р а ц і а н о

Я, здається, впізнаю

Поручика Отелло.

Л о д о в і к о

Угадали.

Він молодець. Хоробрий.

Я г о

Хто кричав?

Озвись!

К а с с і о

Допоможіть мені! Це Яго?

Поранили мене. Якийсь розбій!

Я г о

О боже! Лейтенант? А де поділись

Нападники?

К а с с і о

Десь там один із них

Лежить, не встане.

Я г о

Де цей підлий злодій?

(До Лодовіко і Граціано)

А ви хто? Йдіть сюди.

Р о д р і г о
Допоможіть!
К а с с і о
Он злодій кличе.

Я г о
Підлий душогубе!
(Завдає Родріго удар кинджалом.)

Р о д р і г о
Проклятий Яго! Пес! Скажений пес!

Я г о
У темряві вбивати перехожих!
А інші де? Убивство! Гей, убивство!
А місто ніби вимерло. Ви хто?
Не доберу – чи злі, чи добрі люди?

Л о д о в і к о
Ви краще придивіться.

Я г о
Лодовіко?
Л о д о в і к о
Я.
Я г о
Вибачте. На Кассіо напали
Розбійники.

Г р а ц і а н о
На Кассіо?

Я г о
Ну, як?
К а с с і о
Нога моя розсічена.

Я г о
О боже!
Світить, а я його перев'яжу.
Входить Б і а н к а.

Б і а н к а

Хто звав на допомогу? В чому справа?

Я г о

Ось він кричав.

Б і а н к а

О Кассіо! Це ти?

Мій Кассіо! Мій Кассіо нещасний!

Я г о

От потаскуха! Кассіо, у вас

Нема підозри, хто б це міг напасти?

К а с с і о

Нікого не підозрюю.

Г р а ц і а н о

Як жаль,

Що застаю вас у такому стані.

Я вас шукав усюди, лейтенанте.

Я г о

Чи не дасте шматок для перев'язки?

Дістати б ноші, щоб його нести.

Б і а н к а

О Кассіо! Зомлів!

Я г о

Мені здається,

Що спільниця убивців ця повія.

Поглянуть хочу і на інше тіло.

Вогню сюди. Знайоме щось лице...

Це ж мій земляк, мій приятель Родріго!

Невже це він? Не вірю! Справді він.

Г р а ц і а н о

Родріго із Венеції?

Я г о

Звичайно.

Ви знаєте Родріго?

Г р а ц і а н о

Зустрічав.

Я г о

Та хто ви? Граціано? Вибачайте,

Не зміг вас упізнати уночі.

Г р а ц і а н о

Я радий бачить вас.

Я г о

Прийшов до тям

Нещасний лейтенант? Потрібні ноші.

Г р а ц і а н о

Невже Родріго – вбивця?

Я г о

Так. На жаль.

А ось і ноші.

Вносять ноші.

Друзі, обережно

Несіть його додому. Я прийду

Із лікарем.

(До Біанки)

А ви його облиште. –

Панове, той, що тут лежить убитий,

Мені був другом. – Кассіо, скажіть,

Що сталося? Була між вами сварка?

К а с с і о

Мені він незнайомий.

Я г о

(До Біанки)

Щось ви зблідли? –

Несіть його і прийдете по труп. –

Чому ви зблідли? – Бачите, панове:

Налякана й розгублена вона.

Уважніше до неї придивіться:

У погляді побачите провину;

Без слів нечиста совість промовля.

Входить Е м і л і я.

Е м і л і я

Що сталось тут? Що трапилося, Яго?

Я г о

На Кассіо у темряві напали

Родріго з кимось. Всі вони втекли.

Родріго вбитий, Кассіо при смерті.

Е м і л і я

Родріго бідний! Кассіо нещасний!

Я г о

Такі плоди розпусти. Розпитай

У Кассіо, де нині він вечеряв.

(До Біанки.)

Ви тремтите?

Б і а н к а

Вечеряв він зі мною,

Однак, я ніскільки не тремчу.

Я г о

Він з вами був? Затримати вас треба.

Е м і л і я

Безсовісна повія!

Б і а н к а

Не повія.

Така ж звичайна жінка, як і ви.

А ви – крикуха.

Е м і л і я

Тьху! Яке нахабство!

Я г о

Ходімо, друзі, краще прослідкуєм,

Як накладають Кассіо бинти.

(До Біанки.)

Ідіть і ви, щоб свідчення надати.

(До Емілії.)

Еміліє, негайно збігай в замок

І розкажи про цей переполох.

(на бік)

Мені цю ніч потрібно пережити,

Бо може і звеличити, й згубити.

Всі ідуть геть.

Сцена друга

Спальня в замку.

Д е з д е м о н а в ліжку. Горить свічка.

Входить О т е л л о.

О т е л л о

Підстави є, серйозні і тяжкі.

Зірки небесні, вам я не відкрию

Її провини, та підстави є,

Щоб вбить її. Я крові не проллю

На ніжну шкіру, що біліша снігу

І гладша алебастрових надгробків.

Та все ж вона помре, щоб не грішить.

Задую, як світильник. Погашу

Спочатку свічку, потім Дездемону.

Коли, задувши свічку, пожалкую,

Її неважко знову запалить.

Коли ж я погашу тебе, кохана,

Тремтливе сяйво ніжної краси,

Не знайдеться на світі Прометея,

Щоб знов роздмухать полум'я твоє.

Зів'януть мусить зірвана троянда.

Яка ти свіжа, доки на кущі!

(Цілує Дездемону.)

О чистий подих! Поруч із тобою

Готове правосуддя заніміть.

Іще... ще раз... Такою будь і в смерті.

Я задую тебе – і божевільним

Зроблюся від кохання. Ще... ще раз...

Ми так не цілувалися ніколи.

Я плачу і караю, наче небо,
Яке себе картає за любов.
Вона вже прокидається.

Д е з д е м о н а
Отелло?
О т е л л о
Так, Дездемоно.

Д е з д е м о н а
Ти лягаєш спати?

О т е л л о
Чи ти молилась на ніч, Дездемоно?

Д е з д е м о н а
Так, милий.

О т е л л о
Може, носиш у душі
Якісь гріхи, що ти не відмолила,
Тоді молись.

Д е з д е м о н а
Що хочеш ти сказати?

О т е л л о
Молись. Не заважатиму тобі.
Я почекаю. Боже борони
Убить тебе, занапастивши душу.

Д е з д е м о н а
Убить мене?

О т е л л о
Тебе.

Д е з д е м о н а
Господь, помилуй!

О т е л л о
Амінь, кажу я щиро.

Д е з д е м о н а

Вірю я,

Що після слів таких мене не згубиш.

О т е л л о

Гм!

Д е з д е м о н а

І все ж тебе боюся: ти жахливий,

Коли шалено обертаєш очі.

Не знаю я провини за собою,

Але боюсь.

О т е л л о

Подумай про гріхи.

Д е з д е м о н а

Єдиний гріх мій – це любов до тебе.

О т е л л о

За це ти і загинеш.

Д е з д е м о н а

Як жорстоко

Відплачувати вбивством за любов!

Чому кусаєш губи у нестямі?

Недобрий знак. Надіюсь, не для мене?

О т е л л о

Мовчи і будь покірна.

Д е з д е м о н а

Я мовчу.

Та в чому справа?

О т е л л о

Ти подарувала

Ту хусточку, що я тобі віддав,

На пам'ять Кассію.

Д е з д е м о н а

О ні, клянуся!

Спитай про це у нього.

О т е л л о

Стережись

Брехливої присяги перед смертю!

Д е з д е м о н а

Але ж мені не зараз умирати?

О т е л л о

Ні, зараз. Сповідайся у гріхах.

Не заперечуй. Це не допоможе.

Я знаю все. Хоча це вище сил,

Та ти помреш.

Д е з д е м о н а

Тоді, Господь, помилуй!

О т е л л о

Амінь, скажу я.

Д е з д е м о н а

Змилуйся і ти.

Не завинила я в житті нічим

Перед тобою. Кассіо любила,

Як заповіді божі учать нас,

І хусточку йому не дарувала.

О т е л л о

Я бачив сам її в його руках!

Обман у камінь обертає серце,

Примушуючи те, що я роблю,

Не жертвою назвати, а убивством.

Д е з д е м о н а

Напевне, він ту хусточку знайшов,

Бо я її нікому не давала.

Спитай, і він підтвердить.

О т е л л о

Вже підтвердив.

Д е з д е м о н а
Що він сказав?

О т е л л о
Що мали ви стосунки.

Д е з д е м о н а
Стосунки? Незаконні?

О т е л л о
Так.
Д е з д е м о н а
Неправда!
Він цю брехню не зможе повторити.

О т е л л о
Не зможе, бо замовк уже навік.
Цей труд узяв на себе чесний Яго.
Д е з д е м о н а
Я відчувала! Кассіо убитий?

О т е л л о
Та май він по життю на кожен волос,
І це не врятувало би його!

Д е з д е м о н а
Загинув, бо звели на нього наклеп!
І я загину теж!

О т е л л о
Яке нахабство –
За ним ридати на моїх очах!

Д е з д е м о н а
То прожени мене, лиш не вбивай!

О т е л л о
Помри, повіє!

Д е з д е м о н а
Дай хоч ніч прожити!

О т е л л о

Мені ти опираєшся?!

Д е з д е м о н а

Годину!

О т е л л о

Все вирішено. Пізно.

Д е з д е м о н а

Тільки мить!

Дай помолитись!

О т е л л о

Ні! Занадто пізно.

(Душить її.)

Е м і л і я

(за сценою)

Хазяїне! Хазяїне, впустіть!

О т е л л о

Що там за шум? Жива! Іще жива?

Я бузувір, та маю милосердя.

Тобі я довго мучитись не дам.

Так, так!

(Душить її.)

Е м і л і я

(за сценою)

Відкрийте, пане!

О т е л л о

Хто там кличе?

Е м і л і я

(за сценою)

Мені потрібно дещо вам сказати.

О т е л л о

Емілія! Зі звісткою, напевне,

Що Кассіо загинув. Зараз, зараз!

Вона вже не здригається. Лежить

Безмовна й непорушна, як в могилі.
Впустить мені Емілію чи ні?
Ось ворухнулась знову! Ні, здалося.
Та краще не впускати. Ще почне,
Ввійшовши, із дружиною розмову.
З дружиною? Її немає більше!
Який тяжкий, який нестерпний час!
Немов страшне затьмарення у світі.
Немає сонця й місяця. Земля
У темряві від остраху трясеться.

Е м і л і я
(за сценою)
Впустіть мене до спальні, генерале!
Я маю повідомити вам щось.

О т е л л о
Емілія. Я вже забув про неї.
Хвилину. Хоч завісу затягну.
(Відмикає двері.)
Еміліє, заходьте.

Входить Е м і л і я.

Е м і л і я
Генерале,
На вулиці убивство.

О т е л л о
Та невже!
Коли убивство сталося?

Е м і л і я
Недавно.

О т е л л о
Напевне, місяць більше, ніж звичайно
Наблизився до нашої землі
І робить всіх шаленими.

Е м і л і я

Родріго
З Венеції там Кассіо убив.

О т е л л о
Так хто убитий? Кассіо?

Е м і л і я
Родріго.
А Кассіо поранений.

О т е л л о
Живий?
Даремно кров лилась. Не сталось помсти.

Д е з д е м о н а
Убита без провини!

Е м і л і я
Чий це крик?
О т е л л о
Який? Хіба кричали?

Е м і л і я
Боже милий!
Це голос Дездемони! Поможіть!
Скажіть іще що-небудь!

Д е з д е м о н а
Помираю.
Е м і л і я
Хто вас убив?

Д е з д е м о н а
Ніхто. Це я сама.
Хай чоловік мене не забуває
І лихом хай не згадує. Прощай.
(Вмирає.)

О т е л л о
Хто це зробив?

Е м і л і я

Мені не зрозуміло.

О т е л л о

Ви чули, що ніхто; вона сама.

Е м і л і я

Вона сказала справді, що ніхто.

О т е л л о

За цю брехню горіти їй у пеклі.

Її убивця – я.

Е м і л і я

Тоді вона

Тим більше – ангел. Ти ж – диявол чорний.

О т е л л о

Вона була розпусна і брехлива.

Е м і л і я

Ти брешеш і на неї зводиш наклеп!

О т е л л о

Вона була підступна, як вода.

Е м і л і я

А ти зате, як полум'я, гарячий.

Вона такою вірною була!

О т е л л о

Її коханець – Кассіо. Ти можеш

Про все у чоловіка розпитати.

Хіба б я міг, не маючи підстав,

Розправитись із нею так рішуче?

За це мені було б і пекла мало.

Мені усе відкрив твій чоловік.

Е м і л і я

Мій чоловік?

О т е л л о

Звичайно.

Е м і л і я

Він запевнив,

Що Дездемона зраджує тобі?

О т е л л о

Так, з Кассію. Якби не ця біда,

То я б на цілий світ із хризоліту

Не проміняв її.

Е м і л і я

Мій чоловік?

О т е л л о

Мені відкрив він очі. Чесний Яго!

Людина бездоганної моралі,

Відверта і пряма.

Е м і л і я

Мій чоловік?

О т е л л о

Чому ти перепитуєш постійно?

Так, я сказав: це Яго все відкрив.

Е м і л і я

Підлота посміялась над любов'ю!

Мій чоловік приписував їй зраду?

О т е л л о

Невже моїх не розумієш слів?

Її зрадливі витівки розкрив

Твій чоловік — мій вірний, чесний Яго.

Е м і л і я

Якщо не зводиш наклепу на нього,

Нехай його безсовісна душа

По часточці у день гниє довіку!

Який брехун! Вона тебе любила,

Тебе, безумний мавре!

О т е л л о

Ха-ха-ха!

Е м і л і я

Ти ще сміятись можеш, правдолюбе?

Нічого в правді ти не розумієш,

Як і дружини ти не розумів.

О т е л л о

Замовкни краще.

Е м і л і я

Що мені ти зробиш?

Не здатний ти зробити більше зла,

Ніж ти уже зробив. Невіглас! Дурень!

Бездушний, наче камінь! Що мені

Твій гострий меч? Хоч двадцять раз убий,

Я викрию тебе. На допомогу!

Сюди! Скоріше! Мавр убив дружину!

Убивство! Люди добрі, тут убивство!

Входять М о н т а н о, Г р а ц і а н о, Я г о та інші.

М о н т а н о

Що сталось, генерале?

Е м і л і я

Ти прийшов

Доволі вчасно, Яго. Чом на себе

Чужі убивства звалювать дозволив?

Г р а ц і а н о

Що трапилось?

Е м і л і я

Якщо ти – чоловік,

Спростуй брехливі вигадки про себе.

Він каже, ніби ти його запевнив

У зраді Дездемони. Це брехня.

До підлості такої ти не здатний.

Тож викрий ти наклепника при всіх.

Я г о

Я те сказав, що думав; і не більше
Того, що він вважав правдоподібним.

Е м і л і я

Що Дездемона зраджує, сказав?

Я г о

Сказав.

Е м і л і я

Але ж ти знав, що це – брехня!
Свідомий наклеп, злісний і безчесний.
Ще й Кассіо назвав її коханцем!

Я г о

Так, Кассіо. Притримай язика!

Е м і л і я

Не буду я мовчати. Дездемона
Лежить убита у своїй постелі!

В с і

О Боже!

Е м і л і я

А причина – наговір.

О т е л л о

Панове, не дивуйтеся. Це – правда.

Г р а ц і а н о

Жахлива правда!

М о н т а н о

Дивовижний сон!

Е м і л і я

Яке паскудство! Думка невідступна
Мені, як молот, стукає до скронь.
Щось згадую й не можу пригадати.
Про це я і подумала тоді...
Уб'ю себе. Огідно навіть жити!

Я г о

Ти, певне, очманіла? Йди собі!

Е м і л і я

Панове, заступіться! Чоловіка

Я не повинна слухатись тепер.

Я все вам розкажу, хоч я додому

Ніколи вже, можливо, не дійду.

О т е л л о

О! О!

(Падає на постіль.)

Е м і л і я

Кричи, качайся на постелі!

Убив ти найчистішу за усіх,

Кого знав світ.

О т е л л о

(підіймаючись)

Вона була розпусна. -

Чи ви це, дядьку? Я вас не впізнав.

Погляньте на задушену небогу.

І цей жахливий вчинок я зробив!

Г р а ц і а н о

Нещасна Дездемона! Як доречно,

Що батько твій помер. Твоє заміжжя

Звело його в труну. Коли б живий

Він це страшне видовище побачив,

То став би богохульником і вмер

Непрощений, забутий провидінням.

О т е л л о

Смертельна туга! Жах! Та Яго знає,

Що з Кассіо вона життя розпусне

Вела таємно. В цьому лейтенант

Зізнався сам. В руках його я бачив

Хустину - нагороду за труди.

Вона мені від матері дісталась,

А я їй на весілля дарував.

Е м і л і я
О сили неба!
Я г о
Замовчи, ти чуєш?

Е м і л і я
Не замовчу! Усе, як є, скажу.
Нехай летять слова, як вільний вітер.
Тепер ані людина, ані звір,
Ніхто, ніщо мене вже не зупинить!

Я г о
Іди додому!
Е м і л і я
Ні, я не піду!

Яго намагається заколоти Емілію.

Г р а ц і а н о
Ганьба! З мечем на жінку нападати!

Е м і л і я
Безмозкий мавре! Хустку на підлозі
Це я знайшла і Яго віддала,
Бо він мене настійливо і часто
Просив її украсти.

Я г о
Замовчи!
Е м і л і я
А ти вже уявив, що Дездемона
Коханцеві її подарувала?
Це я знайшла і Яго віддала.
А він підкинув Кассію.

Я г о
Ти брешеш!
Е м і л і я
Клянуся вам, панове, не брешу.
О йолопе! Та що було й робити
Йому з такою жінкою? Сліпий!

О т е л л о

Невже немає блискавок у неба?
Мерзенний злодій! Я тебе уб'ю!

Отелло намагається заколотися Яго,
та Монтано вибиває зброю.
Яго заколює Емілію і втікає.

Г р а ц і а н о

Упала. Він убив свою дружину!

Е м і л і я

Кінчаюся... До пані покладіть...

Г р а ц і а н о

Дружину вбив і втік у метушні.

М о н т а н о

Він — рідкісний мерзотник! Меч візьміть,
Який із рук я вибив у Отелло,
І вихід стережіть. Не випускайте,
Хоча б його убити довелося.
Я кинуся за Яго навздогін.

Всі ідуть, крім Отелло і Емілії.

О т е л л о

Безсилий я. Тепер вже і хлопчисько
У мене здатний відібрати меч.
Чи можна честь відстоювати без правди?
Не стало правди, хай загине все.

Е м і л і я

Так ось чому ти про вербу співала!
То - пісня лебедина. Я також
Із піснею про вербоньку загину.
Вона була безгрішна, лютий мавре;
Вона тебе любила, присягаюсь.
Це - правда, і за правду я помру.
(Вмирає.)

О т е л л о

Був про запас в кімнаті інший меч,
Гартований водою крижаною.
А ось і він! – Я хочу вийти, дядьку.

Г р а ц і а н о

(за сценою)

Не намагайся: дорого заплатиш.
Беззбройний ти, то краще підкорись.

О т е л л о

Тоді ввійдіть сюди поговорити,
А то й без зброї вийду звідсіля.

Входить Г р а ц і а н о.

Г р а ц і а н о

Ну, що ти скажеш?

О т е л л о

Є у мене зброя,
Найкращий меч, що мав колись боєць.
В минулі дні я прокладав ним шлях
Крізь перешкоди, що за ваші тяжчі.
Та нащо нахвалятися? Тепер
Я долею своєю не керую.
Безпечний, хоч озброєний. Дійшов,
Як видно, до останнього порогу.
Чому ви відступаєте? Не бійтесь.
Мені й стеблина перепинить шлях.
Я зупинюсь. Куди мені іти?
О нещаслива дівчинко моя!
Зробилась ти біліша за сорочку.
Колись, як приведуть у день розплати
Мене на суд, один лиш погляд твій
Мене із неба скине у безодню.
Твоя рука холодна, наче лід,
Як чистота сама. Проклятий вбивце!
Женіть мене, чортяки, батогами
Подалі від небесного видіння,
Паліть у сірці, смажте у смолі!

О горе! Дездемоно! Дездемоно!

Входять Л о д о в і к о та інші.
Вносять на ношах К а с с і о, вводять
арештованого Я г о.

Л о д о в і к о
Та де ж він є, безумець цей нещасний?

О т е л л о
Що був колись Отелло? Ось я, тут.

Л о д о в і к о
А та єхидна де? Ведіть сюди.

О т е л л о
Копит його не бачу. Певне, казка!
Якщо це чорт, мечем його не вб'єш.
(Ранить Яго.)

Л о д о в і к о
Роззбейте мавра!

Я г о
Кров моя тече,
Та я живий.

О т е л л о
Про це я не жалкую.
Живи у муках якомога довше.
Нехай для тебе щастям стане смерть.

Л о д о в і к о
Колись твердий і доблесний Отелло,
Що став смішною іграшкою Яго,
Як звати нам тебе?

О т е л л о
Та як завгодно.
Зовіть убивцем чесним, бо вбивав
Не задля помсти, а заради честі.

Л о д о в і к о

Я знаю. Все сказав нам цей мерзотник.

Хотіли ви і Кассіо убити?

О т е л л о

Так.

К а с с і о

Приводу йому я не давав.

О т е л л о

Пробачте. Я жорстоко помилявся.

Чи не могли б спитати ви цього

Онука сатани, навіщо він

Мені, як змії, обплутав душу й тіло?

Я г о

Я все сказав. І рота я віднині

Вже не відкрию.

Л о д о в і к о

Навіть для молитви

В останній час?

Г р а ц і а н о

Тортурами примусим.

О т е л л о

Так! Правильно!

Л о д о в і к о

Дізнайтеся, Отелло,

Подробиці. В кишені у Родріго

Знайшли листа від Яго. Підбивав

Він Кассіо убити.

О т е л л о

От негідник!

К а с с і о

Так підло і підступно!

Л о д о в і к о

Інший лист

Писав уже Родріго. Тут відмова

Від замаху. Не послано його.

Мабуть, вони зустрілися, і Яго

Його переконав.

О т е л л о

О демон зла!

Яким же чином, Кассіо, до вас

Могла потрапить хусточка дружини?

К а с с і о

Її знайшов я в себе у квартирі.

Як Яго нам зізнався, він її

Мені підкинув з думкою, що потім

Потрапить вам на очі хустка ця.

О т е л л о

Який я дурень!

К а с с і о

У листі Родріго

Партнеру докоряє, нащо він

Його до сварки підбивав зі мною,

Коли вночі той був у караулі, –

За це посаду втратив я тоді.

А ще Родріго показав, прийшовши

Ненадовго до тьми перед смертю,

Що той же Яго приятеля вбив.

Навів на гріх, а потім заколов.

Л о д о в і к о

Ви цей будинок мусите покинуть.

Позбавлені ви влади і посади,

Бо Кассіо призначений сенатом

Правителем на Кіпрі замість вас.

Що ж до цього негідника, він буде

Таким тортурам підданий, щоб довше

Помучився і не відразу вмер.

Вас доведеться взяти нам під варту

До винесення вироку за злочин,
А це зробити може лиш сенат.
Виводьте арештованих.

О т е л л о

Чекайте.

Я хочу вам сказати кілька слів.
Венеції служив я бездоганно –
Відомо всім. Та мова не про це.
Коли писати будете сенату
Про всі нещастя наші, не робіть
Мене не тим, що є. Не треба класти
Густої тіні і зловісних фарб.
Повинні ви сказати, що любив
Я надто сильно, та не дуже мудро.
Не був ревнивим, та від наговору
Ошаленів. Що був немов дикун,
Який знайшов і викинув перлину,
Дорожчу за увесь підвладний край.
Що, у житті сльозинки не зронивши,
Тепер я ллю їх, як цілющі смоли
Дерева аравійські на пісок.
Додайте ще одне: в Алеппо якось
Знущався турок із венеціанця,
Паплюжачи Республіку, — схопив
За горло я обрізаного пса
І заколов. Ось так.
(Заколює себе.)

Л о д о в і к о

Всьому кінець.

Г р а ц і а н о

Я вражений!

О т е л л о

Із ніжністю якою
Я цілував тебе перед убивством!
З прощальним поцілунком і помру.
(Падає на постіль і вмирає.)

К а с с і о

Цього я і боявся, та вважав,
Що він уже роззброєний. Шкода.
Він духом був величний.

Л о д о в і к о

(до Яго)

Псе спартанський,
Хвороби, бурі й голоду лютіший!
Милуйся на страшний вантаж постелі.
Твоя робота. Глянути боюсь!
Прикрийте їх. Займайте, Граціано,
Будинок і приймайте все майно,
Що маврові належало донині.
Ви — спадкоємець.

(до Кассіо)

Пане управитель!
Вам злодія на суд я віддаю.
Йому призначте кару, і тортури,
І правосуддя неминучий час.
Я відпливаю. Про безмірну втрату
Повинен я доповісти сенату.

Ідуть геть.